

UNIVERZITA PARDUBICE
Fakulta filozofická

Nemanželské děti v Jilemnici v letech 1765-1913

Aneta Zářecká

Bakalářská práce
2020

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Opočně dne 7.8 2020

Aneta Zářecká

Poděkování

Velké poděkování patří Mgr. Šárce Nekvapil Jiráskové, Ph.D., vedoucí mé bakalářské práce, která po celou dobu byla velmi ochotná a vstřícná, dávala mi cenné rady a byla mou psychickou oporou. Dále bych chtěla poděkovat rodině a přátelům za trpělivost a podporu.

ANOTACE

Bakalářská práce je věnována tématu nemanželských dětí v Jilemnici 1765-1913. Výzkum je zaměřen na porodnost, stanovení počtu nemanželských dětí a jejich matek, sociální původ matek a otců, kteří své dítě později legitimizovali. Metodou excerpce dat z církevních matrik práce zkoumá jednotlivá období s ohledem na demografický vývoj města Jilemnice a tato data jsou porovnávána s daty dalších lokalit.

KLÍČOVÁ SLOVA

Jilemnice, nemanželské děti, porodnost, historická demografie.

TITLE

Illegitimate children in Jilemnice between 1765 and 1913.

ANNOTATION

The bachelor thesis is dedicated to illegitimate children in Jilemnice between 1765 and 1913. The research focuses on the birth rate, determining the number of illegitimate children and their mothers and the social origin of mothers and fathers who later legitimized their child. Using the method of excerpting data from church registries, it examines individual periods regarding the demographic development of the town of Jilemnice, which is compared with other localities.

KEYWORDS

Jilemnice, illegitimate children, birthrate, historical demography.

OBSAH

ÚVOD	1
1 KRITIKA PRAMENŮ A LITERATURY	2
1.1 KRITIKA PRAMENŮ	2
1.2 KRITIKA LITERATURY	3
2 VÝVOJ MATRIK	5
3 HISTORIE MĚSTA JILEMNICE	7
4 NEMANŽELSKÉ DĚTI VE SPOLEČNOSTI	12
5 PORODNÍ BÁBY	15
5.1 HISTORIE PORODNÍCH BAB	15
5.2 ŽIVOT PORODNÍ BÁBY	16
5.3 NEJZNÁMĚJŠÍ PORODNÍ BÁBY	18
6 KŘEST	20
6.1 POČÁTKY KŘTU	20
6.2 OBŘAD KŘTU	21
6.3 KŘEST V KRUHU RODINY	21
6.4 ROLE KMOTRA	22
6.5 ZÁKON O KMOTROVSTVÍ	23
METODIKA VÝZKUMU	25
7 POČET OBYVATEL VE MĚSTĚ JILEMNICE	26
8 PORODNOST	28
8.1 POČET NAROZENÝCH DĚTÍ	28
8.2 POČET DVOJČAT A TROJČAT VE MĚSTĚ JILEMNICE	32
8.3 HRUBÁ MÍRA PORODNOSTI	33
8.4 SEZÓNNOST PORODŮ	35
9 NEMANŽELSKÉ DĚTI V JILEMNICI	39
10 MATKY NEMANŽELSKÝCH DĚTÍ	44
10.1 RODINNÝ STAV MATEK	44
10.2 PŮVOD MATEK	45
10.3 SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ MATEK	46
11 LEGITIMIZACE	49
12 SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ OTCŮ	50
13 OSUDY MATEK NEMANŽELSKÝCH DĚTÍ	52
13.1 KONKRÉTNÍ OSUDY MATEK NEMANŽELSKÝCH DĚTÍ	52

ZÁVĚR.....	55
SEZNAM PRAMENŮ, LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	57
PRAMENY	57
LITERATURA.....	58
INTERNETOVÉ ZDROJE	61
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	62
13.2 SEZNAM TABULEK	62
13.3 SEZNAM GRAFŮ	62
SEZNAM PŘÍLOH.....	63
RESUMÉ.....	69

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce jsou nemanželské děti narozené v Jilemnici v letech 1765-1913. Výzkum je zaměřen na porodnost, stanovení počtu nemanželských dětí a matek, sociální původ jejich matek a otců, a dále pak na osudy konkrétních žen.

Město Jilemnice bylo vybráno z důvodů dobře vedené matriční evidence ve vybraném období a osobního vztahu k tomuto městu.

Bylo zvoleno období 1765-1913 z důvodu dostupnosti matričních knih v digitalizované podobě ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. Nejstarší dochovanou matrikou, která eviduje křty obyvatel této obce, je kniha začínající rokem 1765. Starší matriky, které zaznamenávaly křtěné, oddané a zemřelé v průběhu 18. století, shořely při požáru v roce 1788. Rok 1913 byl posledním rokem, pro který jsou přístupná data o narozených osobách ve městě, a proto se stal i mezníkem v rámci prezentovaného výzkumu. Matriční evidence byla po celou dobu vybraného období velmi dobře vedena, z toho důvodu byla vhodná pro výběr této práce.

První polovina práce je část teoretická. V počáteční polovině práce je uvedena použitá pramenná základna a literatura. Další kapitolou je zobrazena historie města Jilemnice, která seznamuje s městem a ukazuje každodenní život obyvatel. Významnou kapitolou jsou nemanželské děti, kde je představen život nemanželského dítěte a jeho matky a další okolnosti s tímto jevem spjaté.

V praktické části, a tedy druhé polovině práce, která bude zaměřena na vlastní výzkum, jsou představeny kapitoly týkající se počtu obyvatel, porodnosti, počtu narozených dětí, hrubé míra či sezónnosti porodů. Nejvýznamnější částí vlastního výzkumu jsou nemanželské děti a jejich matky. U nemanželských dětí je práce zaměřena na jejich počet či případnou legitimizaci těchto dětí. U matek, které počaly nemanželské dítě, je zkoumán původ, rodinný stav a jejich sociální postavení ve společnosti. U otců, které dítě později legitimizovali, je zjišťováno pouze sociální postavení ve společnosti. V poslední kapitole práce jsou prezentovány konkrétní osudy matek, které byly dohledány s ohledem na dochované materiály. Osudy byly sestaveny na základě matričních údajů a jsou zajímavým dobovým příkladem, jak matka nemanželského dítěte žila.

Cílem této práce je poukázat na život nemanželských dětí a obyvatel ve městě Jilemnice, který se během let měnil. Výzkum byl porovnáván s dalšími lokalitami, které byly podrobeny výzkumu v jiných pracích.

1 KRITIKA PRAMENŮ A LITERATURY

1.1 Kritika pramenů

Na úvod práce je potřeba představit prameny a literaturu, se kterými byla celá práce spjata. Primárními prameny tohoto výzkumu se staly prameny církevní povahy.

Bakalářská práce je věnována nemanželským dětem v Jilemnici v letech 1765 až 1913. S tímto tématem jsou zásadně spjaté matriční dokumenty. Celkem bylo pracováno se 13 církevními matričními knihami. Na počátku práce byly použity pouze církevní matriky narozených označených písmenem (N). Všechny další matriční knihy oddaných (O) a zemřelých (Z) byly použity na konci práce v kapitole Osudy matek nemanželských dětí.

Všechny zmíněné matriky pro město Jilemnice jsou psané v jazyce českém, latinském a německém. Zkoumané matriční zápisy jsou dobře zpracované a nechyběl žádný potřebný záznam. Záznamy jsou získávány z digitalizovaných matričních knih, které jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Zámrsku.¹

První období je psané česky i latinsky a některé záznamy jsou hůře čitelné. Období je členěno do odstavců a rozděleno podle obcí. Pozdější léta jsou členěná do kolonek, kde najdeme rok a měsíc narození, jméno dítěte, číslo domu, druh náboženství, pohlaví dítěte. Dále v matriční knize najdeme, jestli dítě bylo ze svazku manželského či nemanželského, datum křtu a osobu provádějící křest, jméno otce a jeho příslušnost k náboženství, odkud otec pocházel, jestli byl otec dítě manželské či nikoliv a také druh práce, kterou vykonával. Tyto stejné informace najdeme i u matky. Pokud dítě bylo nemanželské, je otec vyškrtnut úplně či později dopsán. V posledním odstavci se nachází jméno a stav kmotrů.

Matriky posloužily jako velmi cenný materiál pro výzkum vztahující se k městu Jilemnice. Tento druh pramene překládá názornou představu o tom, jak se v minulosti v Jilemnici žilo (celkový počet obyvatel, počet narozených podle pohlaví, povolání nejvíce zastoupené, počet nemanželských dětí).

Dalším užitečným pramenem, který je spjat s minulostí města, byl *Inventář města Jilemnice*, který je uložen ve SOkA Semily.² Inventář je velmi dobře zpracovaný a posloužil především ke kapitole Dějiny města Jilemnice, kde byla představena historie a dnešní podoba obce.

¹ Seznam matričních knih lze nalézt v seznamu literatury.

² Státní okresní archiv Semily, *Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92.

1.2 Kritika literatury

Stěžejní literaturou pro tuto práci byla publikace *Základy historické demografie*.³ Autorem je vysokoškolský profesor a historik Eduard Maur. Jeho práce je velmi přínosnou literaturou k pochopení principů historické demografie. Maur ve své práci uvádí různou škálu grafů, které se vztahují k porodnosti, sňatečnosti nebo úmrtnosti populace obyvatelstva. Dalším titulem spjatým se jménem Eduarda Maura, Ludmily Fialové a Pavly Horské je publikace *Dějiny obyvatelstva v českých zemích*, která už podle názvu podává zajímavý pohled na populaci obývající české území.⁴ I v této naučné literatuře najdeme mnoho článků, grafů a detailnější zkoumání české země a jejích obyvatel. O minulosti našich předků podala podrobný pohled publikace *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*⁵ nebo sborník od Jiřího Kubeše a Tomáše Jiráňka *Dítě a dětství napříč staletími*⁶, kde najdeme také zajímavý článek od Alice Velkové. Velmi přínosným zdrojem informací byly dva cizojazyčné texty, které přinesly mnoho nových poznatků o nemanželských dětech. Článek od Alice Velkové *Unmarried mothers in pre-industrial Bohemian rural society - example of the Štáhlavy domain 1741-1830*⁷ a kniha Michaela Mitterauera.⁸

Běžný život nemanželských dětí, které byly stěžejní kapitolou pro výzkum, popisuje ve své práci Daniela Tinková či Eliška Chadimová. Pro praktickou část, která se legitimními i ilegálními dětmi zabývá, byly velkým přínosem informací bakalářské či diplomové práce zabývající se touto problematikou. Práce autorů byly použity pro porovnání výsledků celkového výzkumu. U jednotlivých kapitol jsou použita data vycházející z bakalářských či diplomových prací. Byla použita práce Elišky Chadimové *Populační vývoj města Poličky v letech 1800-1909*.⁹ Šárky Nekvapil Jiráňkové *Populační vývoj a majetkový transfer v protoindustriální oblasti severovýchodních Čech v letech 1700-1849*¹⁰ a její diplomová práce

³ MAUR, Eduard. *Základy historické demografie*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

⁴ FIALOVÁ, Ludmila – HORSKÁ, Pavla – MAUR, Eduard et. al. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Vyd. 2. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0720-0.

⁵ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4.

⁶ VELKOVÁ, Alice. Nemanželské děti ve venkovské společnosti na přelomu 18. a 19. století. In JIRÁNEK, Tomáš (ed.) – KUBEŠ, Jiří (ed.), *Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Dítě a dětství napříč staletími: 2. Pardubické bienále. 4.-5. dubna 2002*. Pardubice, 2002. ISBN 80-7194-515-3.

⁷ VELKOVÁ, Alice. *Unmarried mothers in pre-industrial Bohemian rural society - example of the Štáhlavy domain 1741-1830*. In *Historická demografie* 40, 2016, č. 2. ISSN 0323-0937.

⁸ MITTERAUER, Michael. *Ledige Mutter. Zur Geschichte illegitimer Geburten in Europa*. München, 1983.

⁹ CHADIMOVÁ, Eliška. *Populační vývoj města Poličky v letech 1800-1909*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2015.

¹⁰ NEKVPIL JIRÁNKOVÁ, Šárka. *Populační vývoj a majetkový transfer v protoindustriální oblasti severovýchodních Čech v letech 1700-1849*. Disertační práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2017.

*Demografický vývoj farnosti Zdechovice v letech 1790-1899.*¹¹ Práce Pechové Anny *Demografický vývoj farnosti Horní Jelení v 19. století*¹² a v poslední řadě bakalářské práce od Lukáše Hradeckého a Markéty Kišákové.

Všechny již zmíněné použité zdroje (bakalářské/diplomové práce, knihy, články, internetové zdroje, archivní prameny) přinesly mnoho nových a zajímavých pohledů na dané téma a minulost našich předků. Mnoho dat a informací, které jsou obsažené v tomto výzkumu, se vzájemně svými problematikami prolínají, a tím je i zajímavý jejich celkový pohled.

¹¹ NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Demografický vývoj farnosti Zdechovice v letech 1790-1899*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2010.

¹² PECHOVÁ, Anna. *Demografický vývoj farnosti Horní Jelení v 19. století*. Bakalářská práce (ved. Ph.D. Nekvapil Jirásková Šárka). Univerzita Pardubice, 2016.

2 VÝVOJ MATRIK

Matrika je kniha, do které jsou zapisovány všechny chronologické údaje, které se týkají narození/křtů, sňatků, úmrtí/pohřbů. Tyto údaje se zapisují každý zvlášť. Každý údaj má svou zvláštní matriční knihu. Ve Francii bylo obvyklé zapisování všech tří událostí (křest, sňatek, úmrtí) do jedné knihy. Tomuto zvyku říkáme tripartitní. V demografii mají tyto knihy velký význam a jsou vedené některou z církví. Zvláště křesťanská evidence vedla knihy pro záznam křtu a manželství a poslední pomazání „*kvůli pokrevnímu a duchovnímu příbuzenství*“.¹³ Původní název matrik byl tzv. registrační kniha. Tento název se dodnes užívá ve Francii a Anglii a slouží pro potřeby sčítání lidu.¹⁴

Prvenství v zakládání matrik drží Itálie. V Itálii nalezneme již matriční prameny ze 14. století. Nejstarším pramenem je matriční kniha pocházející z města Gemona. Druhé místo s nejstaršími matrikami se nachází ve Francii. Tam nalezneme matriku z let 1334 až 1357. Matriky však dříve neplnily účel, který známe z dnešní doby. Záznamy dříve evidovaly svátosti a příbuznost.¹⁵

Křesťanská církev evidovala křty již ve 4. století, avšak nejstarší dochovaná matriční kniha pochází ze 14. století z románských zemí. Rozmach matričních knih v katolických zemích proběhl až po Tridentském koncilu konaném v letech 1545-1563. Nejstarší dochované matriky v českých zemích byly matriky zachované z první poloviny 16. století, které se nacházejí v „*Jáchymově 1531, Horní Blatná 1541, Abertamy 1544, Kutná Hora 1583, vesměs z nekatolického prostředí*“.¹⁶ Na Slovensku se matriky dochovaly z první poloviny 17. století. Matriky v letech 1627-1781 byly v českých zemích pouze katolické, až v dalších letech vznikaly matriky evangelické. Také kolem roku 1868 vznikají matriky civilní, které evidují sňatky a později narození a úmrtí. V ostatních zemích v Evropě se tento fenomén udál mnohem dříve, „*ve Francii to byl rok 1792, ve Velké Británii r. 1836, v Německu r. 1875*“.¹⁷

Větší zájem o matriky stoupl na konci 19. století, kdy byly dohledávané nežijící osoby. Ve 20. století začínalo vznikat mnoho publikací, které byly inspirovány francouzskými

¹³ KALIBOVÁ, Květa – PAVLÍK Zděnek – VODÁKOVÁ Alena. *Demografie (nejen) pro demografy*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Sociologické pojmosloví, sv. 2. s. 97. ISBN 80-85850-30-3.

¹⁴ Tamtéž, s. 97.

¹⁵ MAUR, Eduard. O počátcích a vývoji církevních matrik se zvláštním zřetelem k českým poměrům. In *Historická demografie* 3, 1969, s. 5. ISSN 0323-0937.

¹⁶ KALIBOVÁ, Květa – PAVLÍK Zděnek – VODÁKOVÁ Alena. *Demografie (nejen) pro demografy*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Sociologické pojmosloví, sv. 2. s. 98. ISBN 80-85850-30-3.

¹⁷ Tamtéž, s. 98.

badateli. V pozdějších letech se dostalo ucelenějšímu demografickému vývoji v našich zemích.¹⁸

¹⁸ MELKESOVÁ, Miroslava. Církevní matriky českých zemích v pozornosti badatelů. In *Historická demografie* 32, 2008. s. 55. ISSN 0323-0937.

3 HISTORIE MĚSTA JILEMNICE

Historie města je datována od počátku 14. století. Jilemnické panství bylo rozložené na západním úpatí Krkonoš a Jizerských hor.¹⁹ Podle tereziánského katastru jilemnické panství spadalo pod Bydžovský kraj.²⁰

Od 12. století patřily severovýchodní Čechy rodu Markvarticů. Tento rod se během krátké doby rozrostl do několika větví, které měly nadvládu po celých severovýchodních Čechách. Zakladatel rodu Markvart měl dva pravnuky zvané Havel (+1253) a Jaroslav (+1269). Když přišlo na dědictví, rozdělili si svá území tak, že řeka Jizera oddělovala jejich panství.²¹

Havel zvaný z Lemberka (1233-53) měl svá území podél Ještědu až k Žitavsku a jeho bratr Jaroslav zvaný z Hruštic, který se později psal z Valdštejna, zdědil území na levém břehu řeky, které směřovalo na východ. Za svého života nechal vystavět hrad zvaný Valdštejn.²²

Jaroslav z Valdštejna měl pět synů, ale pouze dvěma nechal svá rozsáhlá panství rozdělit. Jaroslavův nejmladší syn Jan z Valdštejna dostal od otce nejméně osídlenou krajinu, kde si později postavil hrad Štěpanice a založil město zvané Jilemnice.²³

Tento kraj, kde dnes leží město Jilemnice, byl v minulosti velmi těžko přístupný. Ve 13. století můžeme pomyslnou hranici, kde se Jilemnice nacházela, přisuzovat dvěma nejstarším slovanským vesnicím Martinicím a Štěpánicím, kde protékala Jilemka. Jilemka byla v této oblasti obávanou říčkou, která v jarních měsících páchala rozsáhlé škody. Jména vesnic vznikla nejspíše podle českých lokátorů Martince a Štěpána. Název Štěpánice můžeme také přisuzovat slovu štiepati, které se podobá slovu vyštípaný neboli vykácený les. Ne nadarmo také Štěpánice dostaly do znaku zkřížené sekery a širočiny. Vesnice Martinice měla na pečeti cválajícího koně.²⁴

Častou otázkou místních bylo, zda lidé žijící v minulosti ve městě, byli národnosti české nebo německé.²⁵ Této otázce nasvědčuje i to, že ve městečku Jilemnice se na přelomu 13. a 14. století setkáváme s novým úkazem německého osídlení. Tento typ osídlení nazýváme pravidelné založení, které je známé tím, že obydlí jsou pospolu kolem čtyřúhelníkového

¹⁹ Státní oblastní archiv v Zámrsku, *Velkostatek Jilemnice 1661-1947*, Inventář, 1. část, č. f. 341. s. 1.

²⁰ CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie et al. *Tereziánský katastr český. sv. 1, Rustikál (kraje A-CH)*. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1964. s. 167.

²¹ Státní okresní archiv Semily, *Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92. s. 4.

²² AMBROŽ, Jindřich. *Jilemnice: výňatky z dějin, rozvoj a zvláštnosti města*. 1975. s. 2.

²³ Státní okresní archiv Semily, *Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92. s. 4.

²⁴ Tamtéž, s. 4.

²⁵ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007. Zmizelé Čechy. s. 6. ISBN 978-80-7185-824-9.

prostranství tzv. rynku. Charakteristickým rysem je i propojení dvou vesnic ležících v sousedství, jak tomu bylo i u Jilemnice. V 17. století můžeme poprvé slyšet použití německého názvu *Starkenbach*, v překladu Jilemnice.²⁶

Kolonisté, kteří v Jilemnici žili, byli Němci, kteří tu měli početní převahu. Právě v Jilemnici dochází během dvou generací k nezvyklému úkazu. V jiných městech či vesnicích si Němci Čechy podmanili, ale v Jilemnici tomu bylo naopak. Předpokládá se, že se německé obyvatelstvo odstěhovalo či se přizpůsobilo nebo úplně počestilo. Tento úkaz můžeme dohledat v historických pramenech, které uvádějí, že ve 14. století je město Jilemnice pouze v českém znění.²⁷

Městečko Jilemnice se rozrůstalo pomalu a nepočítalo s dalším rozšiřováním. Postupem času se ale město začalo rozrůstat a vzniklo zde mimo jiné velké tržiště. V obci byl postaven kostel zasvěcený sv. Vavřinci, který byl vystavěn na západní straně města. Byl kostelem farním, jak zmiňují registry papežských desátků z roku 1352. Z výše poplatků můžeme soudit, že tato farnost měla větší počet farníků a byla slušně zabezpečená. I z těchto poznatků je patrné, že Jilemnice byla ve 14. století nejpřednější farností z celého panství. Také tu vedle faráře měl své místo vikář, což svědčí o značném růstu a důležitosti města.²⁸

Ve 14. století, pod nadvládou rodu Valdštejnů byla Jilemnice velmi váženým obchodním centrem. Z této doby bohužel není zachováno více informací o podrobnější historii města, jelikož bylo postiženo rozsáhlými požáry.²⁹

Ve druhé polovině 15. století dostala Jilemnice městský znak, jenž byl znakem tzv. mluvícím. Ten se vyskytuje v době poděbradské a jagelonské. Město ho dostalo za vlády Jindřicha a Hynka z Valdštejna. Pergament, který prokazuje erbovní privilegium se nedochoval jako ani listina, která povyšuje Jilemnici na město. Dochovaly se však dvě pečetě náležící tomuto městu, které se liší pouze ve své velikosti.³⁰

Panství jilemnické bylo rozdělené Heníkem z Valdštejna se strýcem Hynkem na část štěpanickou a jilemnickou. Tyto dvě části se dále rozdělily na tzv. „*hořejší*“ a „*dolení*“ stranu, každá měla svou vlastní samosprávu. Horní část měla správu na jilemnické tvrzi, později na zámku. Dolní část města měla svou správu na štěpanickém hradu. Tato samospráva měst trvala

²⁶ Státní okresní archiv Semily, *Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92. s. 5.

²⁷ Státní okresní archiv Semily, *Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92. s. 5-6.

²⁸ Tamtéž, s. 5.

²⁹ O městě: Město Jilemnice. Jilemnice: Oficiální stránky města [online]. 2011 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <http://www.mestojilemnice.cz/cz/jilemnice/o-meste/>

³⁰ Státní okresní archiv Semily, *Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92. s. 7.

dlouhé dvě století a městům zvláště neprospívala. Když už to vypadalo, že hořejší správa si vede lépe, vnikli do Čech za třicetileté války Švédové a celé městečko Jilemnice bylo vypáleno.³¹

Město, které bylo rozděleno po dvě století do dvou samospráv, bylo na počátku 18. století sjednoceno a vráceno do původní rozlohy rodem Harrachů, kteří se snažili městu pozvednout hospodářskou prosperitu.³²

Na dobrou hospodářskou situaci mělo vliv místní rozvinuté plátenictví, které dosáhlo své prosperity ve druhé polovině 18. století. Len byl zpracováván v místních manufakturách a domácnostech. Zpracování lnu přineslo obyvatelům dobré výdělečné zisky.³³

Jilemnice prošla velkým vývojem, který také změnil její tvárnost a důležitost. Její vzestup však narušily živelné pohromy a také tři velké požáry, které zničily rozsáhlou část města. V roce 1714 byl postaven nový zámek s věží, která se stala symbolem pro město. V Jilemnici se začíná rozvíjet textilní průmysl a již v roce 1767 je zřízena továrna na lněné a batistové látky.³⁴

Další podniky vznikaly v okolí města (Horní Sytová, Horní Branná). V těchto fabrikách našlo práci mnoho lidí z města a jeho okolí, tím také vzrůstal počet obyvatel ve městě. V roce 1770 měla Jilemnice 3 418 obyvatel. V roce 1772 postihl kraj hladomor, který si vyžádal na panství mnoho lidských životů. Zemřelí se posléze pochovávali mimo hřbitov do zvláštních šachet.³⁵

Další požár postihl Jilemnici v roce 1788, kdy vyhořelo 115 domů, dalších 9 se muselo zbourat. Také shořela střecha radnice a fary, kde byly uchovávány staré písemnosti, z nichž se podařilo zachránit jen zlomek. Jan Luštinec ve své knize uvádí důvod požáru, a tím byl špatný komín jednoho z obyvatel.³⁶ O patnáct let později roku 1803 vypukl další požár, kdy vyhořela škola a fara. V roce 1835 měla samostatná Jilemnice 2 056 obyvatel a 242 domů.³⁷ Další požár následoval 26. dubna 1838, ten zničil velkou část města.³⁸

³¹ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007. Zmizelé Čechy. s. 7. ISBN 978-80-7185-824-9.

³² O městě: Město Jilemnice. Jilemnice: Oficiální stránky města [online]. 2011 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <http://www.mestojilemnice.cz/cz/jilemnice/o-meste/>

³³ O městě: Město Jilemnice. Jilemnice: Oficiální stránky města [online]. 2011 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <http://www.mestojilemnice.cz/cz/jilemnice/o-meste/>

³⁴ Státní okresní archiv Semily, *Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92. s. 13-14.

³⁵ Tamtéž, s. 13-14.

³⁶ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007. Zmizelé Čechy. s. 23. ISBN 978-80-7185-824-9.

³⁷ SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen. Dritter Band, Bidschower Kreis*. Praha, 1835. s. 170-171.

³⁸ Státní okresní archiv Semily, *Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92. s. 15.

V roce 1850 byla zavedena nová ústava, kdy od vrchnosti přešla správa soudní a politická na zeměpanské úřady. V Jilemnici se počítalo s tím, že bude sídlem okresního hejtmanství (okresního úřadu), avšak tak nestalo se. Jilemnice nemohla poskytnout novému úřadu místnost či budovu, a tak se za sídlo okresního hejtmanství ustanovilo Vrchlabí. V Jilemnici byl zřízen okresní soud. Po pěti letech od zavedení ústavy probíhala ve městě reorganizace správy. Byl ustanoven okres jilemnický pro tři soudní okresy (Jilemnice, Vysoké nad Jizerou, Rokytnice nad Jizerou).³⁹

Od 50. let 19. století se Jilemnice začínala rozvíjet kulturně i hospodářsky a začínala žít společenským životem. Ve městě vzniklo ochotnické divadlo, které později převzal Spolek divadelních ochotníků a v roce 1862 zpěvácký spolek Branislav. Spolkový život se velmi rychle rozšířil a ve městě vzniklo 58 spolků místních a 12 spolků okresních. Rokem 1869 byla ve městě vystavěna nová budova školní, kdy tzv. trojtřídka v roce 1873 byla přeměněna na pětitřídní školu obecnou. Ve stejném roce byla otevřena první třída měšťanské školy a později druhá a třetí třída. Dále následovalo otevření odborné školy tkalcovské. O dalších 22 let později byla vystavěna sokolovna a poté nová budova dívčí školy.⁴⁰

V roce 1900 byla vystavěna občanská záložna na základě peněžního rozkvětu města Jilemnice.⁴¹ Ve stejném období pak byl zahájen provoz železniční trati, která byla dlouhá 22 km a spojovala Jilemnici s Rokytnicí nad Jizerou.⁴²

Počátek první světové války ochromil chod města v životě politickém i společenském. Mnoho jilemnických mužů odcházelo narukovat do armády.⁴³ Po první světové válce se město Jilemnice dále rozšiřovalo. Vznikly nové čtvrti, např. tzv. Hrubý kopec, kde bylo možné najít nové moderní cvičiště se sokolským zařízením. V této čtvrti bylo postaveno šest domů Sirotčí kolonie, které měly 24 bytů, poštu, správní budovu, domy pro veřejné zaměstnance a dále budovu odborné školy.⁴⁴

V Jilemnici žilo mnoho významných osobností. Mezi nejvýznamnější jilemnické obyvatele patří.⁴⁵

³⁹ Tamtéž, s. 18.

⁴⁰ Tamtéž, s. 18.

⁴¹ AMBROŽ, Jindřich. *Jilemnice: výňatky z dějin, rozvoj a zvláštnosti města*. 1975. s. 17.

⁴² Státní okresní archiv Semily, *Archív města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92. s. 18.

⁴³ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007. Zmizelé Čechy. s. 37. ISBN 978-80-7185-824-9.

⁴⁴ Státní okresní archiv Semily, *Archív města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92. s. 18.

⁴⁵ O městě: Město Jilemnice. *Jilemnice: Oficiální stránky města* [online]. 2011 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <http://www.mestojilemnice.cz/cz/jilemnice/o-meste/>

- Josef Hanuš – chemik (1878-1952)
- Jan Weiss – spisovatel (1892-1972)
- Jaroslav Havlíček – spisovatel (1896-1943)

4 NEMANŽELSKÉ DĚTI VE SPOLEČNOSTI

Pojem slova nemanželské dítě si lze odvodit jednoduchým způsobem. Je to dítě narozené mimo manželský sňatek.⁴⁶ Na tyto děti se společnost dívala po celá staletí s pohrdáním. Byly to děti narozené mimo svazek manželský, ale pokud se partneři rozhodli uzavřít sňatek, dítě bylo legitimizováno. Děti, které se rodily mimo manželský svazek, se většinou potýkaly s velkými sociálními problémy. Matky těchto dětí pocházely z nižší vrstvy, a tak dítě mělo i horší sociální zázemí.⁴⁷

Otázka, která se týká nemanželských dětí, je vázáná na otázku utváření rodin. Tento problém více podrobně rozvedl John Hajnal svým výzkumem pro sňatkové vzorce, jež později podrobně zpracoval Peter Laslett. Rodina, která byla utvářena severozápadním typem, se vyznačovala vyšším sňatkovým věkem a populací, mohla být díky svému věku sexuálně činná, i když neměla podmínky pro vytvoření vhodného prostředí. Tento jev s sebou nesl více dětí, které se rodily mimo svazek manželský. Tato manželství nesla další aspekty, například ekonomické nebo sociální, do kterých také zasahovalo prostředí katolické a protestantské. Někteří autoři poukazují na to, že prostředí protestantské dokládá větší počet předmanželského styku, a tak potom i větší míru nemanželských dětí. Tento jev ale nemůžeme doložit.⁴⁸

Záleželo na geografických rozdílech a jestli byly na daném území sociální kontroly, dále také na utváření některých nekatolických spolků. Po roce 1781 můžeme sledovat odvrácení od katolické víry, avšak etika lidského chování toto odvrácení nepřipouštěla. Až později se tento jev rozšířil a lidé si mohli vybírat podle svého uvážení církevní uskupení, která pro ně byla více vyhovující. Záleželo na tom, kde daná rodina žila a k jakému uskupení se hlásila, zda farář či duchovní byl otevřen k „nové“ víře.⁴⁹

Po Tridentském koncilu roku 1545 bylo postavení nemanželských dětí a svobodných matek ještě na horší úrovni. Po tomto zasedání nestačilo pouze zasnoubení manželů a slib svazku, ale musel být právoplatný sňatek uzavřen před církví.⁵⁰ V období mezi Tridentským

⁴⁶ VELKOVÁ, Alice. Nemanželské děti ve venkovské společnosti na přelomu 18. a 19. století. In JIRÁNEK, Tomáš (ed.) – KUBEŠ, Jiří (ed.), *Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Dítě a dětství napříč staletími: 2. Pardubické bienále. 4.-5. dubna 2002*. Pardubice, 2002. s. 208. ISBN 80-7194-515-3.

⁴⁷ Tamtéž, s. 208.

⁴⁸ NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Protoindustriální společnost: populační chování a životní strategie venkovského obyvatelstva severovýchodních Čech v 18. a 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2019. s. 168. ISBN 978-80-7560-261-9.

⁴⁹ NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Protoindustriální společnost: populační chování a životní strategie venkovského obyvatelstva severovýchodních Čech v 18. a 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2019. s. 169. ISBN 978-80-7560-261-9.

⁵⁰ CHADIMOVÁ Eliška. Nemanželské děti v Poličce ve druhé polovině 19. století. In *Historická demografie* 40, 2016, č. 2, s. 201.

koncilem a osvícenskými reformami se začaly trestat sexuální delikty (incest, cizoložství, bigamie tzv. dvojí manželství se ženou či mužem). Trestány byly i osoby, které provozovaly prostituci nebo kuplířství.⁵¹

Zásadní byl trestní zákoník Karla V., *Constitutio Criminalis Carolina* z roku 1532. Zákoník však netrestal bigamii ani cizoložství. Nařízení se muselo akceptovat a jak je již zmíněno, 16. a 17. století bylo velmi přísnou dobou. Až v 18. století nařízení polevovala. V zemích jako je Itálie či Francie můžeme vidět z hlediska církve akceptovatelnost levobočků pro mužské pohlaví. Francie trestně postihovala pouze ženy, které byly nevěrné svému manželovi a svůj trest si musely odpykat v klášteře podle římského zákona *Lex Iulia de adulteriis*. Trest byl v trvání dvou let. Pro francouzské šlechtice bylo také příznačné zakládání linií, jejímž zakladatelem byl ilegitimní levoboček.⁵² V Itálii byli trestáni zejména muži, kterým bylo jen smilstvo těžko dokazatelné, u žen to bylo prokazatelné např. těhotenstvím.⁵³

V Habsburské monarchii za vlády Josefa II. se situace nemanželských dětí zlepšila. Roku 1781 byl vydán patent, v němž byly děti narozené mimo manželský svazek rovné těm, které byly manželské. Pochopení měla jen nejnižší vrstva, kde těchto nemanželských dětí bylo nejvíce.⁵⁴

O dětech narozených mimo manželský svazek se zmiňuje Všeobecný občanský zákoník, který byl vydán v roce 1811. Zákoník umožňuje zapsat otce nemanželského dítěte do matriky pouze s jeho souhlasem a s přítomností dvou svědků.⁵⁵

Období od počátku 18. století až do konce 19. století bylo pro tuto problematiku velmi přínosné. Podle Edwarda Shortera: „*je to doba přechodu od tradiční k moderní rodině, která s sebou přinášela osvobození od vazeb majetku*“.⁵⁶

Toto období bývá označeno „*sexuální revoluce*“, která s sebou nesla více nemanželských dětí, u kterých nacházíme větší míru problémů k jejich určení. První problém nemanželských dětí se týká pramenů, které jsou neúplné díky tomu, že matky nemanželských

⁵¹ TINKOVÁ, Daniela. Ilegitimita a "nová ekonomie života" v osvícenské Habsburské monarchii. Problém svobodných matek a nemanželských dětí mezi sociální kontrolou a sociální péčí na prahu občanské společnosti. In *Historická demografie* 27, 2003. s. 139. ISSN 0323-0937.

⁵² Tamtéž, s. 139.

⁵³ Tamtéž, s. 140.

⁵⁴ LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha: Paseka, 2006. s. 267. ISBN 80-7185-647-9.

⁵⁵ CHADIMOVÁ Eliška. Nemanželské děti v Poličce ve druhé polovině 19. století. In *Historická demografie* 40, 2016, č. 2. s. 203. ISSN 0323-0937.

⁵⁶ VELKOVÁ, Alice. *Krutá vrchnost, ubozí poddaní?: proměny venkovské rodiny a společnosti v 18. a první polovině 19. století na příkladu západočeského panství Štáhlavy*. Praha: Historický ústav, 2009. s. 336. ISBN 978-80-7286-151-4.

děti často rodily mimo svou rodnou obec už kvůli studu a své anonymitě, nebo proto, že do pozeňnaného stavu přišly v místě své služby. K neúplným záznamům docházelo také z důvodu, že dítě se narodilo mrtvé, a tak ho farář zapsal pouze do matriky zemřelých a do matriky narozených nikoli. I když prameny nejsou spolehlivým zdrojem, můžeme konstatovat, že děti narozené mimo manželský svazek umíraly dvakrát častěji než děti ze svazku manželského. Prvního roku života se dožila pouze polovina nemanželských dětí. Pokud budeme srovnávat údaje o nemanželských dětech s dětmi narozenými v manželském svazku, naskytne se tu problém, neboť nemanželské děti ze zápisu mizí. Ženy, které byly ve službě, braly své potomky často s sebou a měnily místa svého působiště. Proto je těžké osud těchto nemanželských dětí později dohledat. Lidé, kteří pocházeli z nižší vrstvy, se v záznamech vyskytují zřídka, často tyto osoby najdeme zapsány pouze v matrikách nebo v seznamech obyvatel. Do této sociální skupiny se řadí také matky, které se do ní dostaly kvůli nemanželskému dítěti nebo později, pokud s tímto statutem žily po celý život.⁵⁷

Před první světovou válkou nebylo možné, aby dítě neslo příjmení svého otce, i pokud se sám za otce prohlásil. Ke změnám u příjmení dochází až v roce 1914. Od r. 1928 pak otec musel ženě platit výživné a vše, co bylo s dítětem spojené. Československý systém svobodným matkám přispíval na dítě, které by mohlo bez otce strádat.⁵⁸

⁵⁷ VELKOVÁ, Alice. Nemanželské děti ve venkovské společnosti na přelomu 18. a 19. století. In JIRÁNEK, Tomáš (ed.) – KUBEŠ, Jiří (ed.), *Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Dítě a dětství napříč staletími: 2. Pardubické bienále. 4.-5. dubna 2002*. Pardubice, 2002. s. 206. ISBN 80-7194-515-3.

⁵⁸ LENDEROVÁ, Milena et. al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie. s. 582. ISBN 978-80-7106-988-1.

5 PORODNÍ BÁBY

Porod je pro ženu velmi významná událost jejího života. Tato významná událost však s sebou nesla v minulosti mnohá trápení v životě žen. Vysoká úmrtnost novorozenců a rodiček byla velmi častým jevem. Úmrtnost (mortalita) novorozenců poklesla s příchodem lékařské vědy. Největší pokrok v lékařství přineslo 19. století. Po celá staletí byla u porodu přítomna pomocnice (porodní bába), která se snažila rodičce porod usnadnit. V této kapitole bude popsána historie porodnictví a úloha porodních asistentek.

5.1 Historie porodních bab

Název porodní bába je velmi starý. Název je odvozen od věku žen, které byly starší a zkušené. Pojmenování asistentka vzniklo ze slova „*asistere-účastnit se*“.⁵⁹

Porodní báby a jejich vliv na porod nalézáme již u starých civilizací: Aztéků, Inků, ve starém Egyptě, Římě nebo Řecku. Tato profese se stala v minulosti neodmyslitelnou u porodu. V dřívějších dobách to mohla být žena, která měla porod již za sebou, matka, sousedka nebo služka rodičky. Porod se dříve neobešel bez modlitby, amuletů a různých magických úkonů. Nejstarší záznamy o porodnictví byly zápisy z knihoven asyrského krále pocházející ze 7. st. př. n. l. Medicína se v této době spojovala hlavně s náboženskou tematikou a magickými rituály. Novorozenečným dětem byla věnována velká pozornost a následná péče o jejich hygienu.⁶⁰

První známé porodní báby byly Shiprah a Puah pocházející z Egypta. Lékařství bylo spíše doménou mužů, ale porody prováděly spíše zkušené ženy.⁶¹ U židovských žen bylo zcela běžné, že se u porodu objevuje muž. Poprvé se u porodu objevuje muž jako lékař. V Číně byl muž u porodu vyloučen, bylo nemyslitelné, aby byl u tohoto aktu přítomen. O ženu se staraly pouze vzdělané ženy v oboru.⁶²

Medicína se v minulosti o porodnictví nezajímala a ani lékaři nebyli seznamováni s tímto výkonem. Porod byl připisován teologickým úvahám o nečisté ženě. I proto musela tuto funkci porodníka převzít porodní bába.⁶³

⁵⁹ PLEVOVÁ, Ilona – SLOWIK Regina. *Vybrané kapitoly z historie ošetrovatelství*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. s. 96. ISBN 978-80-7368-506-5.

⁶⁰ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 12. ISBN 978-80-244-1764-6.

⁶¹ Tamtéž, s. 12.

⁶² Tamtéž, s. 13.

⁶³ LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha: Paseka, 2006. s. 20. ISBN 80-7185-647-9.

Povolání bylo předáváno dědičně z matky na dceru.⁶⁴ Porodní bábou nazýváme všechny ženy, které měly nabyté vědomosti a zkušenosti s vedením porodu. Porodní asistentky musely být podrobeny zkoušce, která jim dovolovala tuto profesi vykonávat. Pokud byla zkouška složena, byl porodní bábě přidělen diplom.⁶⁵

Prvním úkolem porodní báby bylo zjistit, zda dítě je života schopné. Porodní bába dala novorozenci přes zadek a hned bylo jasno. Pokud zazněl hlasitý pláč, novorozeně žilo. Dítě čekala první koupel, která měla symbolický význam. Do vaničky byly přihazovány předměty, které měly specifický význam.⁶⁶ Pokud rodiče chtěli mít ze svého dítěte budoucího muzikanta, do vaničky byl přiložen některý z hudebních nástrojů. Voda měla po koupeli dítěte velký význam. Pokud byl ve vaničce vykoupán chlapec, voda byla vylita k javoru, buku, jedli či smrku, aby se z chlapce stal silný a tvrdý muž. Voda po dívce byla přilévána k jabloni, aby byla milá a sladká k chlapcům.⁶⁷

Další úkon byl dítě zkontrolovat, zda nemá vadu, pokud se vada našla, porodní bába volala odborného lékaře.⁶⁸

V první polovině 19. století se můžeme setkat v bohatších vrstvách s běžnou přítomností lékaře u porodu, avšak na venkově u nižších vrstev pořád přetrvávala pomoc porodních bab.⁶⁹

5.2 Život porodní báby

Pomoc rodičce při porodu vykonávala žena - tzv. porodní bába. Porodní bába vykonávala své povolání kolem 35. roku života. Od takových žen se očekávaly vlastnosti jako zdraví, vitalita, mlčenlivost a gramotnost.⁷⁰ Avšak gramotnost bývala často velkým problémem. Velkým přínosem pro ty, které byly gramotné, byla učební kniha Vojtěcha Vyšína, která pojednává o porodnictví a je určena porodním bábám.⁷¹

⁶⁴ PLEVOVÁ, Ilona – SLOWIK Regina. *Vybrané kapitoly z historie ošetrovatelství*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. s. 96. ISBN 978-80-7368-506-5.

⁶⁵ VYŠÍN, Vojtěch. *Babictví: učebná kniha o porodnictví pro báby porodní*. Olomouc: Knižecí arcibiskupská knih a kamenotiskárna, 1888. s. 5.

⁶⁶ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 169. ISBN 978-80-246-1683-4.

⁶⁷ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2004. s. 105. ISBN 80-7021-397-3.

⁶⁸ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 169. ISBN 978-80-246-1683-4.

⁶⁹ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. s. 112. ISBN 80-7325-060-8.

⁷⁰ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 21. ISBN 978-80-244-1764-6.

⁷¹ VYŠÍN, Vojtěch. *Babictví: učebná kniha o porodnictví pro báby porodní*. Olomouc: Knižecí arcibiskupská knih a kamenotiskárna, 1888. s. 5-6.

Ženy pocházely z chudých rodin a za své služby byly odměňovány potravinami (chlebem, vínem), málokdy penězi a u chudých rodiček nebyly odměňovány vůbec. Porodní báby se učily samy od starších žen, od kterých čerpaly zkušenosti. Knihy, které byly sepisovány pro porodní báby, sepisovali lékaři, kteří byli výhradně muži, avšak při porodu nikdy nebyli přítomni. V roce 1521 v Hamburku byl upálen doktor za přítomnost u porodu. Až do 19. století nebylo zvykem, že by muž-lékař byl přítomen u porodu už z hlediska důstojného či mravního.⁷²

Byl vyvíjen čím dál větší nátlak na vzdělání porodních bab. V Rakousku v 15. století musely porodní báby dokonce absolvovat zkoušky. Zkoušené ženy většinou porod ani samy neviděly, proto bylo požadováno, aby porodní báby, které mladší kolegyně zaučovaly, byly vzdělané. V Sársku byly porodní báby volené od zdejších žen za přítomnosti faráře a zdejších úředníků. Bylo to první volební právo žen. Porodní báby měly ve své kompetenci speciální křest, který se prováděl v porodních cestách rodičky. Mezi další kompetence patřilo vystupování u soudu ve věcech spojených s těhotenstvím. U soudu porodní bába dosvědčovala panenství dívky, či zda dívka prodělala potrat, který ihned musela porodní bába nahlásit. Jinak byla trestně stíhána. Porodní báby sloužily také jako poradkyně pro ženy, které nemohly otěhotnět, či ženám, které těhotenství chtěly předejít. V kostele měly báby své místo, většinou se toto místo nacházelo v prvních lavicích v blízkosti oltáře.⁷³

⁷² VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 21. ISBN 978-80-244-1764-6.

⁷³ Tamtéž, s. 21.

5.3 Nejznámější porodní báby

- **Louise Bourgeois Boursier** – francouzská porodní asistentka žijící v letech 1563-1636. Její manžel Martin Boursier pracoval u chirurga Ambroise Parého, který je znám jako zakladatel chirurgie. Luis pracovala ve francouzské čtvrti St. Germain, která byla velmi chudá. Po pěti letech praxe získala licenci pro porodnictví v Paříži. Pro dobrou pověst a velmi dobré znalosti byla vybrána k porodu Marie Medicejské. U královského dvora působila 27 let a byla u porodu všech dětí Marie Medicejské. Porody proběhly úspěšně a Luise dostávala nabídky od vysoce postavené francouzské aristokracie.⁷⁴ Vydala knihu *Observations diverses sur la stérilité, perte de fruit, foecundité, accouchements et maladies des femmes et enfants naiz etc.*⁷⁵ Kniha byla vydána v roce 1609 a byla první knihou o porodnictví, kterou sepsala žena. Ve svém díle radí porodním asistentkám, jak postupovat při porodu a obohacuje čtenářky o své zkušenosti. V dalších letech vydala další úspěšné knihy. Její sláva však začínala upadat v roce 1627, když porod princezny Marie de Bourbon-Montpesier nedopadl zdárně kvůli poporodní horečce (horečka omladnic). Louise reagovala na pitevní zprávu dopisem, avšak bez efektu. Pokud zemře v aristokratické rodině při porodu dítě, je to dáno za vinu porodní bábě. Zbytek života Luois trávila sepsiváním svých pamětí.⁷⁶
- **Margueritte du Tertre** – byla vrchní sestrou v nemocnici Hotel Dieu a vedla celé porodnické oddělení. Měla na starost tříměsíční zaškolovací kurz pro nové porodní asistentky. Její spis týkající se pokynů a základních otázek k porodu byl schválen lékařskou fakultou.⁷⁷
- **Justine Dittrichin Siegemundin** – narodila se v Německu v roce 1648 jako dcera faráře z Rohnsocku. K profesi porodní báby se dostala ve svých 21 letech po své špatné zkušenosti s dalšími porodními bábami. Justine měla velké bolesti břicha a měla dojem, že čeká dítě. To jí několik porodních bab dosvědčilo, až jakási žena vojáka toto tvrzení vyvrátila. Justine začala pečlivě studovat a zajímat se o knihy vázané na porodnictví. Začala pracovat jako porodní asistentka v Lehnici. Naučila se

⁷⁴ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 23. ISBN 978-80-244-1764-6.

⁷⁵ PLEVOVÁ, Ilona – SLOWIK Regina. *Vybrané kapitoly z historie ošetrovatelství*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. s. 98. ISBN 978-80-7368-506-5.

⁷⁶ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 23. ISBN 978-80-244-1764-6.

⁷⁷ Tamtéž, s. 24.

mnoho věcí od zkušenějších bab a povýšila na místo vedoucí. Její sláva stoupala, a tak si ji Fridrich III. po své korunovaci vybral a nechal jí jmenovat „*Brandenburskou porodní bábou*“ a poté pak „*dvorní porodní bábou Pruska*“.⁷⁸ Justine byla objevitelka tzv. dvojitého hmatu. Tímto hmatem bylo možné změnit polohu plodu.⁷⁹ Justine byla nejslavnější porodní bábou v Německu a zanedlouho napsala o svých zkušenostech slavnou knihu vydanou roku 1690. Kniha však byla napsána německy a ne latinsky. Jazykem, kterým kniha byla sepsána, vzbudila velký rozruch. Dále také čtenáři neuznávali formu knihy. Dílo je pojaté jako rozprava dvou porodních bab, které si vzájemně radí, ale to obecné mínění nepřipouštělo. Radit mohl pouze zkušený porodník. V díle se nachází její verš či názor, kterým se po celé své působení řídila: „*S boží pomocí a požehnáním pohybovat šikovnou rukou, na tom je založena veškerá má činnost*“.⁸⁰

- **Anna Hutchinson** – byla porodní bába pocházející z Bostonu. Při porodu jedné z jejích pacientek byla dítěti diagnostikována porucha zvaná Anencegálie. V této době bylo mnoho pověr a takové dítě bylo zatracováno. Anna byla odsouzena a vyhoštěna, a tak její další působení bylo na Rhode Island, kde se dostala do střetu s guvernérem. Její život končí rokem 1643, kdy byla zabita i se svými dětmi indiány. Přežilo pouze jedno dítě. Podle jejího příjmení je pojmenována řeka Hutchinson River a ve státě Massachusetts nalezneme její sochu.⁸¹

⁷⁸ Tamtéž, s. 24-25.

⁷⁹ PLEVOVÁ, Ilona – SLOWIK Regina. *Vybrané kapitoly z historie ošetrovatelství*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. s. 99. ISBN 978-80-7368-506-5.

⁸⁰ VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 24-25. ISBN 978-80-244-1764-6.

⁸¹ Tamtéž, s. 26.

6 KŘEST

Každé dítě, jež je v matrice zapsáno, je křtěné. Pod každým jménem nalezneme jméno faráře, který dítě křtil. Pokud se dítě narodilo slabé a hrozilo, že se křtu v kostele nedožije, mohla porodní bába provést tzv. nouzový křest. V takovém případě byla tato informace zanesena v matrice. V kolonce data narození je i datum křtu. Ve většině případů je datum křtu uvedeno hned druhý den po narození dítěte.

Jak je všeobecně známo, křty se prováděly proto, aby se dítě nedostalo do bran pekelných. Jméno, které nalezneme hned ve druhé kolonce, je většinou zdvojené např: Anna Marie. Do matrik je ve většině případů zapisováno jméno, kterým dítě oslovujeme a jméno, které bylo použito při křtu. V matrice obce Jilemnice jsou jména, která se často opakují, a to jak u dívek, tak u chlapců. Ve většině případů u dívek to jsou jména Anna, Marie, Františka, Kateřina a u chlapců pak František, Josef, Jan, Václav.

6.1 Počátky křtu

Příprava na pokřtění dítěte se nazývala katechumenát. Tento název můžeme z řeckého slova přeložit jako vyučený. Byl to úvodní obřad před tím, než byla osoba pokřtěna. Čím dál více starších osob chtělo vstoupit do křesťanské církve, a tak byla zapotřebí značná příprava. Ve 3. století existuje pramen, který dosvědčuje skupinu katechumenů jako samostatnou. Přijetí katechumena do křesťanské církve záviselo na jeho zodpovědnosti, postavení ve společnosti, mravní úrovni nebo povolání. *Apoštolská tradice* svým seznamem určitých povolání zakazuje vměšovat se do křesťanské církve. Jedná se o povolání, která nejsou pro křesťanskou víru vhodná či se nedoporučují. Týká se to povolání, která jsou nemravná či ustupují pohanské víře. Takové povolání bylo například herectví. *Apoštolské tradice* vyžadovaly, aby katechumenát trval nejméně tři roky. Za tuto dobu se katechumeni pozorovali a zkoušeli, zda jim za to víra stojí. Pokud zájemce tuto zkoušku zvládl, byl zařazen do skupiny. Zájemce absolvoval výuku, která se konala před obřadem eucharistie. Byli přítomni obřadu, avšak když začínala eucharistická modlitba, museli opustit kostel. Většina z nich svůj osobní křest oddalovala až do konce svého života.⁸²

⁸² CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010. s. 29-30. ISBN 978-80-7412-055-8.

6.2 Obřad křtu

Uchazeči, kteří se ucházeli o křest, museli při konání velikonoční vigilie předložit jméno, které mělo být použito při obřadu. Další den po postní neděli se konal obřad, kde uchazeč prokázal zájem o pokřtění. Zájemce přišel se svým kmotrem či kmotrou, a farářem mu byly kladeny otázky. Pokud dotázaný prokázal, že má kladný vztah k životu a vede svůj život spořádaně a bezúhonně, mohl být pokřtěn.⁸³

Křest je nejdůležitějším aktem v životě člověka. Až po křtu jsou jeho hříchy odpuštěny a na jeho bedra padá boží milost a dítě se tak stává dítětem Kristovým. Pokud se dítě narodí mrtvé a není pokřtěné, jeho duše nenalezne klid na onom světě. Pro tuto událost byl zřízen tzv. nouzový křest, který zajišťovala porodní bába, která měla za úkol dítě pokřtít v co nejkratším čase.⁸⁴ Nouzový křest probíhal bez přítomnosti faráře.⁸⁵

Pokud se dítě mělo k světu, měli ho jeho neblížší přinést k obřadu včas.⁸⁶ Pokud novorozeně vypovídalo známky dobrého zdravotního stavu, pak ho dodatečně křtící kněz zapsal do křestní matriční knihy.⁸⁷

6.3 Křest v kruhu rodiny

V aristokratické rodině trvalo období mezi narozením a křtem déle kvůli seznání rodinných příslušníků. Později se doba křtu urychlila díky dopravním prostředkům. Až v 18. století se aristokratická rodina uskromnila a křty bývaly pouze v malém rodinném kruhu. Rodina pocházející ze střední vrstvy konala pokřtění svých dětí jeden až tři dny po porodu. Dělnická rodina své potomky nechávala pokřtít do týdne od jejich zrození.⁸⁸

Od 19. století byl čas mezi narozením a pokřtěním delší. Narozené děti se křtily starší čtyř až šesti týdnů. Křest měl standartně probíhat v kostele, avšak tato zásada nebyla dodržována. Aristokratická rodina své potomky křtila v zámecké kapli s přítomností arcibiskupa. Rodina žijící na venkově nechávala dítě křtít v domácím prostředí, tak jako

⁸³ Tamtéž, s. 32.

⁸⁴ LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha: Paseka, 2006. s. 95-96. ISBN 80-7185-647-9.

⁸⁵ GRULICH, Josef. „Slavnostní okamžiky“ – Svatební a křestní obřad v období raného novověku. In *Historická demografie* 24, 2000. s. 54. ISSN 0323-0937.

⁸⁶ LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha: Paseka, 2006. s. 95-96. ISBN 80-7185-647-9.

⁸⁷ GRULICH, Josef. „Slavnostní okamžiky“ – Svatební a křestní obřad v období raného novověku. In *Historická demografie* 24, 2000. s. 55. ISSN 0323-0937.

⁸⁸ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. s. 170. ISBN 978-80-246-1683-4.

městská, které také k pokřtění novorozence postačil nábytek, sloužící jako oltář. Venkov v této otázce zůstával dlouho konzervativní, tradiční podoba křtu se tu udržela nejdéle.⁸⁹

Po porodu bylo dítě zapsané do matrik, které vznikly po konání Tridentského koncilu. Do záznamu byly uváděny informace o narození dítěte: jméno dítěte, příjmení, datum narození/křtu, porodní bába, farář, který dítě pokřtil, jméno matky, jméno otce, jména kmotrů. Narození dítěte obvykle oznamoval otec. Oznámení bylo vkládáno do předem připraveného formuláře, kam otec vlastní rukou zapsal záznam o narození potomka. Novopečení rodiče pak mohli dostávat díky tiskařským vymoženostem blahopřání k narozenému dítěti.⁹⁰

V moderní rodině už není činěn nátlak na křest dítěte, jak tomu bývalo. V dnešní době se rodiče sami rozhodnou, zda dítě bude pokřtěno, případně určí čas a místo, kde k tomuto aktu dojde.⁹¹

6.4 Role kmotra

Kmotři, kteří byli neodmyslitelnou součástí křtu, byly voleni ze skupiny příbuzných, blízkých známých nebo sousedů. Lidé pocházející z chudších poměrů neměli lehké sehnat patrona pro své dítě, a tak jim byl z dobročinnosti některých obyvatel kmotr přidělen. Kmotr měl nad dítětem držet ochrannou ruku po celý jeho život. Pokud dítě ztratilo rodiče, musel je kmotr zastoupit v jejich funkci a dohlížet na výchovu. Mezi patronem a kmotřencem byly vyloučeny oddavky. Jejich vztah musel být založen pouze na přátelství či na blízké rodině.⁹²

Role kmotra připadla muži, kterého k obřadu doprovázela žena (kmotra) dítěte. Volba kmotra závisela na rodičích. Pro dítě měli vybrat vhodného patrona, který bude po celý život jeho vzorem. Kmotrem neměl být člověk nevěřící, nemorální či trestaný.⁹³

Při ceremonii v 18. století mělo dítě na svém těle zdobený šat s červenou nití, kterou později vystřídala nit bílá. Tyto šaty byly později vystřídány hedvábnou košílkou nazdobenou krajkami. Po obřadu bylo zvykem dostat od kmotra dárek, který byl v podobě medaile, mince z drahého kovu nebo praktického daru.⁹⁴

⁸⁹ LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha: Paseka, 2006. s. 97. ISBN 80-7185-647-9.

⁹⁰ Tamtéž, s. 97.

⁹¹ STOKLASOVÁ, Hana. *Katolické přechodové rituály v českých zemích v "dlouhém" 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2017. s. 60. ISBN 978-80-7560-076-9.

⁹² LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha: Paseka, 2006. s. 97. ISBN 80-7185-647-9.

⁹³ GRULICH, Josef. „Slavnostní okamžiky“ – Svatební a křestní obřad v období raného novověku. In *Historická demografie* 24, 2000. s. 60. ISSN 0323-0937.

⁹⁴ LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha: Paseka, 2006. s. 97. ISBN 80-7185-647-9.

Důležitost kmotrovství je v některých lokalitách dodržována dodnes. V Čechách jeho význam upadá na konci 19.století.⁹⁵

6.5 Zákon o kmotrovství

O kmotrovství nám může mnohé doložit kanonické právo, které pojednává o zásadách, které musí kmotr dodržovat.

Kanonické právo vzniklo počátkem křesťanské víry. Jeho pojmenování odvozujeme od slova *canon*, které pochází z latiny. Canon znamená zákon pocházející z církevního prostředí. V kanonickém právu nalezneme všechna ustanovení týkající se různých odvětví, která církev vydala.⁹⁶ Kanonické právo bylo na svém prvopočátku podáváno ústně i písemně.⁹⁷

Ustanovení o kmotrovství nalezneme v kanonickém právu od kánonu značené číslem 849 ve stati I. V této stati lze nalézt:⁹⁸

- *Hlava I. Udělování křtu*
- *Hlava II. Udělovatel křtu*
- *Hlava III. O přijímajících křest*
- *Hlava IV. Kmotři*
- *Hlava V. Důkaz o udělení křtu a záznam*

Hlava IV. Kmotři

Pro tuto část, která je v práci popisována, byla vybrána ukázka z Hlavy IV. Ta vysvětluje ustanovení pro kmotry a jejich úkony při křtu dítěte. Pod hlavou pátou lze nalézt tři kánony, které jsou označené číslovkou.

V kánonu č. 872 je popsána význačná důležitost kmotra, který se o dítě stará po celý společenský i křesťanský život.

V kánonu č. 873 je uveden výběr kmotra. Kmotr může být muž či žena. Dvojice je však také možná.

⁹⁵ Tamtéž, s. 98.

⁹⁶ BALÍK, Stanislav – HRDINA, Antonín Ignác. *Kanonické právo: dějiny, teorie, obecná část*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997. s. 6. ISBN 80-7082-344-5.

⁹⁷ Tamtéž, s. 7.

⁹⁸ POLÁŠEK, Dr. František. *KODEX KANONICKÉHO PRÁVA: CODEX IURIS CANONICI*. Katolík [online]. [cit.2020-08-08]. Dostupné z: <http://web.katolik.cz/feeling/library/Kodex.pdf>

Kánon č. 874

1: „*Za kmotra může být připuštěn ten, kdo:*“

1. je jmenován křtěným či rodičem křtěného, pokud tyto osoby nejsou jmenovány farářem, musí plnit požadavky zadané pro kmotra
2. osoba musí dosáhnout 16 let, pokud není jinak stanovena hranice
3. tato osoba je katolíkem a vede spořádaný život ve prospěch církve
4. osoba není trestána kanonickým právem
5. není rodič křtěného

2: „*Pokřtěný, který patří k nekatolické církevní společnosti, ať je přijat jen společně s katolickým kmotrem, a to jenom jako svědek křtu*“.⁹⁹

⁹⁹ POLÁŠEK, Dr. František. KODEX KANONICKÉHO PRÁVA: CODEX IURIS CANONICI. Katolík [online]. [cit.2020-08-08]. Dostupné z: <http://web.katolik.cz/feeling/library/Kodex.pdf>

METODIKA VÝZKUMU

Výzkum je zaměřen na obec Jilemnici, která se nachází v Libereckém kraji a je součástí okresu Semily v období 1765–1913. Lokalita byla vybrána z důvodů dobré dostupnosti údajů, které dosud nebyly zpracovány.

Základem pro práci bylo zkoumání církevních záznamů, ve kterých byly uvedeny počty nově narozených obyvatel. Data byla vytvořena metodou excerpce. Záznamy byly vkládány do excelových tabulek, které se později upravovaly a podle potřeby byly zpracovány. Všechny údaje uvedené v prezentovaných tabulkách vycházejí z dat vlastního výzkumu, není-li uvedeno jinak.

Výzkum je zaměřen na počet narozených dětí v této oblasti. Z počtu narozených dětí je zkoumán vzorek dětí, které byly narozeny mimo manželský svazek a označují se tak za děti nemanželské.

Zkoumané město Jilemnice bylo ve většině případů porovnáváno s dalšími lokalitami. Práce, které se zabíraly podobnou tematikou v jiných lokalitách, poskytly mnoho užitečných dat pro srovnání se zkoumanou lokalitou Jilemnice.

Výzkum se bude opírat i o tyto práce a porovnávat daná data, jak z hlediska počtu narozených obyvatel, tak i nemanželských dětí.

U matek nemanželských dětí bude zjišťován jejich stav v době narození nemanželského dítěte, zda byla svobodná/vdaná/vdova či pocházela ze svazku manželského, nebo byla také dítětem nemanželským, jako její vlastní potomek. Výzkum se dále zabírá tím, kde byla matka nemanželského dítěte zaměstnaná.

U otce dítěte bude zaznamenáno jeho povolání a stav, zda se k dítěti přihlásil či nikoli popřípadě zda dítě bylo ilegitimní.¹⁰⁰

Záznamy z lokality jsou zahrnuty do tabulek, které poslouží k dobré orientaci v daném výzkumu.

¹⁰⁰ Ilegitimní – slovo označující právně zakotvený vztah otec – dítě.

7 POČET OBYVATEL VE MĚSTĚ JILEMNICE

Kapitola o počtu obyvatel ve městě Jilemnice je vhodná pro představu, kolik jich v daných letech město obývalo a v kolika domech žilo. Pro lepší orientaci slouží tabulka 1, která podává přehled k danému tématu.

Jak uvádí ve své práci Šárka Nekvapil Jirásková, konec 18. a polovina 19. století jsou stoletími mnoha změn. Nazýváme jej demografický přechod v evropských zemích. Pokud budeme zkoumat starý demografický režim, uvidíme změny jak ve společnosti, tak i v období před průmyslovou revolucí. Nový demografický režim je typický pro snižování porodnosti a úmrtnosti. Snižování počtu úmrtí je typické pro 19. století. Do tohoto období však není započítána kojenecká úmrtnost, která byla stále vysoká.¹⁰¹

Můžeme vidět zvyšující se počet obyvatel, a tedy i stavby domů pro větší rodiny. Koncem 18. století byla rozvíjena tovární a manufakturní výroba.

Práce v továrnách byla pro obyvatele stále fyzicky náročná, avšak byla zlepšována hygienická a zdravotní opatření. I proto se lze domnívat, že natalita stoupala díky lepším životním podmínkám.

V tabulce 1 jsou uvedeny počty obyvatel a domů. Data byla zpracována českým statistickým úřadem.¹⁰² Pouze rok 1835 byl dohledán pomocí knihy *J.G.Sommer*.¹⁰³ Předěšlé roky před 1835 v tabulce nejsou uvedeny, jelikož tato data nebyla dosud dohledatelná.

V počátečním sledovaném roce 1835 je uváděn počet obyvatel na 2 056, což je nejmenší počet za celé 19. století. Naopak nejvyšší počet obyvatel je v roce 1910, kdy číslo stouplo na 3 000, a tím i související počet domů na číslo 305.

¹⁰¹ NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Protoindustriální společnost: populační chování a životní strategie venkovského obyvatelstva severovýchodních Čech v 18. a 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2019. s. 89. ISBN 978-80-7560-261-9.

¹⁰² Historický lexikon obcí České republiky - 1869–2011: III. Počet obyvatel a domů podle krajů, okresů, obcí, částí obcí a historických osad / lokalit v letech 1869–2011. Český statistický úřad [online]. 18.12.2015 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150514.pdf/ece7df5a-50d2-4339-97d5-2cc7c583c906?version=1.2>

¹⁰³ SOMMER GOTTFRIED, Johann. *Das Königreich Böhmen. Dritter Band, Bidschower Kreis*. Praha, 1835. s. 170-171.

Tabulka 1 Počet obyvatel a domů ve městě Jilemnice

rok	počet obyvatel	počet domů
1835	2 056	242
1869	2 946	258
1880	2 658	264
1890	2 627	256
1900	2 867	274
1910	3 000	305

8 PORODNOST

8.1 Počet narozených dětí

Výzkum je zaměřen na období mezi lety 1765 až 1913. Sledované období tedy zahrnuje celkem 148 let zobrazených v tabulce 2. V těchto letech se v Jilemnici narodilo celkem 12 044 dětí. Je zaevidováno 10 mrtvě narozených dětí.¹⁰⁴ Tyto děti však nejsou do celkového počtu zahrnuty, jinak by se výsledek celkového počtu narozených dětí navýšil na 12 054. Pokud dítě bylo narozené mrtvé, bylo zapsané jako mrtvé či mrtvolně narozené.

Tabulka 2 Počet narozených dětí ve městě Jilemnice

roky	chlapec	dívka	celkem
1765-1769	158 (49,5 %)	161 (50,5 %)	319 (100 %)
1770-1779	308 (54,1 %)	261 (45,9 %)	569 (100 %)
1780-1789	364 (52,2 %)	333 (47,8 %)	697 (100 %)
1790-1799	361 (52,1 %)	332 (47,9 %)	693 (100 %)
1800-1809	308 (53,3 %)	270 (46,7 %)	578 (100 %)
1810-1819	387 (49,2 %)	399 (50,8 %)	786 (100 %)
1820-1829	410 (50,3 %)	405 (49,7 %)	815 (100 %)
1830-1839	410 (51,2 %)	391 (48,8 %)	801 (100 %)
1840-1849	549 (54,4 %)	461 (45,6 %)	1 010 (100 %)
1850-1859	593 (51,3 %)	563 (48,7 %)	1 156 (100 %)
1860-1869	535 (52,2 %)	489 (47,8 %)	1 024 (100 %)
1870-1879	469 (50,9 %)	453 (49,1 %)	922 (100 %)
1880-1889	405 (50,7 %)	394 (49,3 %)	799 (100 %)
1890-1899	390 (50,4 %)	384 (49,6 %)	774 (100 %)
1900-1909	417 (51,4 %)	395 (48,6 %)	812 (100 %)
1910-1913	149 (51,6 %)	140 (48,4 %)	289 (100 %)
celkem	6 213 (51,6 %)	5 831 (48,4 %)	12 044 (100 %)

¹⁰⁴ V matrikách narozených bylo pouze deset případů mrtvorozených dětí. Lze soudit, že mrtvé děti byly zapisovány rovnou do matrik zemřelých.

Počet nově narozených dětí v Jilemnici v letech 1765-1913 činí 12 044 dětí. Procentuální hodnocení vyplývá z celkového počtu za daná léta.

Z celkového počtu byla zkoumána obě pohlaví. Chlapců se za sledované období narodilo více než dívek. Chlapců se za zkoumané období narodilo 6 213 (51,6 %), dívek 5 831 (48,4 %). Jedná se tedy o přirozený populační jev, který je běžný v celkové globální porodnosti.

Tabulka 2 je složena ze zkoumaných vzorků, z nichž většina je rozložena do desetiletí, která jsou poté vyjádřena v procentech. Tabulka ukazuje celkový počet dětí, ať už se jedná o děti manželské či nemanželské. Z důvodů dostupnosti matričních údajů je první a poslední časové období kratší.

Nejvíce narozených dětí lze vidět na třech desetiletích následujících po sobě (1840-1849, 1850-1859, 1860-1869). Procentuálně se nejvíce živě narozených dětí z celkového počtu 12 044 narodilo v letech 1850-1859. V tomto období se ve městě Jilemnice narodilo 1 156 dětí, z toho 593 chlapců a 563 dívek. Na druhém místě v tabulce jsou léta 1860-1869, kdy bylo narozeno o 132 dětí méně než v desetiletí předchozím s hodnotami 535 chlapců a 489 dívek. Na třetí příčce s hodnotou 1 010 dětí jsou léta 1840-1849.

I když v těchto letech panovala ve městě výrazná krize a omezování života obyvatel Bachovým absolutismem, jak je vidět, na porodnost obyvatel ve městě tento jev neměl vliv a hodnoty ohledně porodnosti byly na výši.

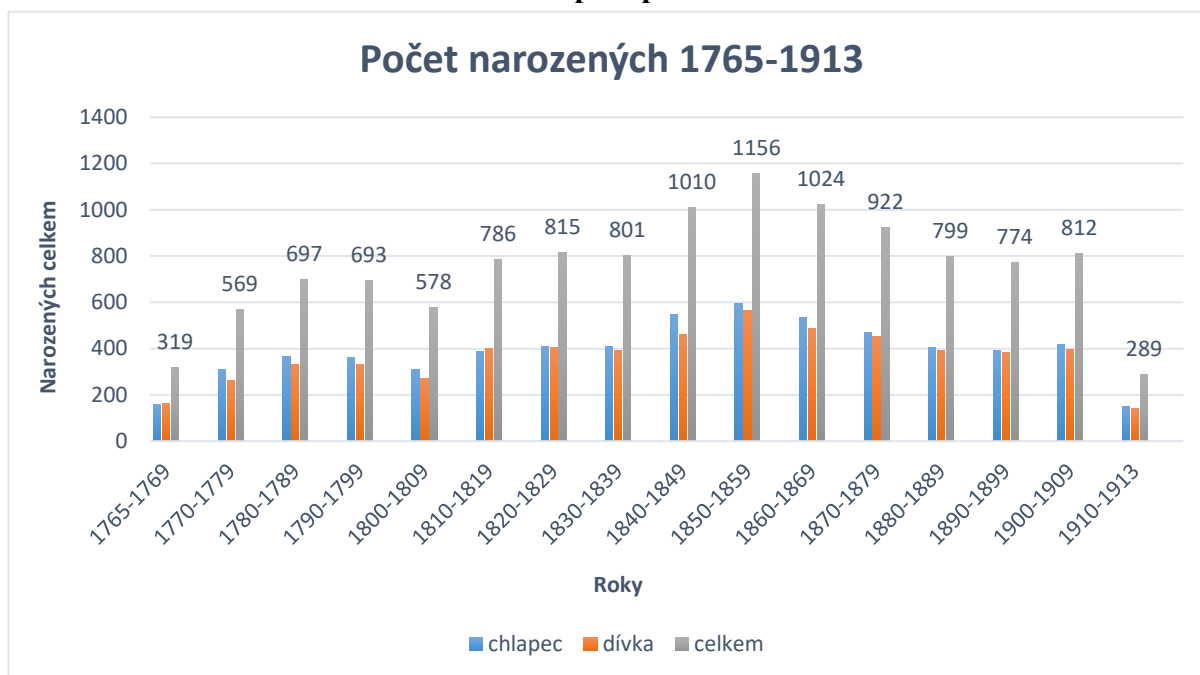
Nejméně dětí, a to 289, se narodilo na konci zkoumaného období, tj. 1910-1913, z toho 149 chlapců a 140 dívek. Na druhém místě je rok 1765-1769 s počtem narozených 158 chlapců a 161 dívek v celkovém počtu 319. Obě období však nejsou desetileté jako ostatní z důvodu lepšího porovnání s dalšími lokalitami, které budou zmíněny dále.

Z pohledu porovnatelnosti zkoumaných desetiletí je nejméně narozených dětí v letech 1770-1779, kdy procenta u chlapců dosahují 54,1 % u dívek 45,9 % z celkového počtu narozených 569 dětí.

K této době s nízkým počtem narozených lze přisuzovat existenční problémy tehdejších obyvatel. V 70. letech 18. století postihla obyvatele jilemnického panství vysoká neúroda a pozdější hladomor.¹⁰⁵ V těchto letech obyvatelé měli velké starosti se svou obživou, proto také klesl počet nově narozených obyvatel.

¹⁰⁵ LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007. Zmizelé Čechy. s. 19. ISBN 978-80-7185-824-9.

Graf 1 Procentuální zastoupení pohlaví v letech 1765-1913

Na grafu 1 můžeme vidět počet narozených dětí v Jilemnici v letech 1765-1913. Graf je rozdělen na časové období v jednotlivých letech a vykazuje počet narozených chlapců (modrá barva) a dívek (oranžová barva). Celková čísla za dané období jsou vyznačena (šedou barvou). V roce 1850-1859 je šedá křivka nejvyšší a její dosah je na čísle 1200. Nejnižší je šedá křivka posazena v letech 1910-1913.

Pro komparaci s počtem narozených v Jilemnici byla vybrána obec Stružinec. Lokalita byla vybrána z důvodu podobné excerptce dat. Pro srovnání s obcí Stružinec je zde přiložena tabulka, která se zabývá počtem narozených obyvatel. Databáze autorky je od roku 1668 až 1849.¹⁰⁶

Dále byla vybrána srovnatelná data, která lze porovnat s obcí Jilemnice. Jak lze vidět, autorka v tabulce 3 z celkového počtu narozených dětí rozlišuje dívky a chlapce. Zejména od 70. let 18. století dívky převyšují hodnoty v počtu narozených chlapců. V obci Stružinec bylo narozeno celkem 2 791 dětí, z toho 1 405 chlapců (50,3 %) a 1 386 dívek (49,7 %).¹⁰⁷

Nejvíce narozených vidíme ve 30. a 40. letech 19. století. Na konci sledovaného období 1840 až 1849 se ve Stružinci narodilo celkem 400 obyvatel, z toho 188 chlapců a 212 dívek. Nejméně pak můžeme vidět nárůst obyvatel kolem let 1668-1679, avšak pokud budeme

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 356.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 91.

porodnost sledovat až od období počínající rokem 1765, zjistíme, že nejméně narozených dětí je právě v tomto období, tedy počátkem 60. let 18. století.

Pomocí komparace dat s městem Jilemnice lze vidět shodu s nejvyšším počtem natality během let 1840-1849. Období během 40. let 19. století je ve městě Jilemnice na třetí pozici z celkového počtu narozených, avšak lze podotknout, že tímto rokem je sledované období pro obec Stružinec ukončeno.

Pokud zhodnotíme porodnost v obci Stružinec vyjma let 1760-1769 po celé zkoumané období, nebyly nalezeny výraznější propady v počtu narozených jedinců.

Pokud budeme brát v potaz roky, kdy se děti narodilo méně, můžeme se odrážet od události způsobené celoplošně. Mezi roky 1771-1772 na území českých zemí probíhal hladomor. V této době v českých zemích panovala Marie Terezie. Příliv hladomoru způsobený neúrodou přinesl velké ztráty na životech v českém obyvatelstvu. Na tuto problematiku dále odkazuje článek od Steinbachové Lucie *Hladomor v letech 1771-1772*.¹⁰⁸ O hladomoru v Jilemnici pojednává již zmíněný *Inventář města*, který byl použit v části zvaném Historie města Jilemnice.¹⁰⁹

¹⁰⁸ STEINBACHOVÁ, Lucie. Demografický vývoj hladomoru v letech 1771-1772. In *Historická demografie* 25, 2001. ISSN 0323-0937.

¹⁰⁹ Státní okresní archiv Semily, *Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92. s. 13-14.

Tabulka 3 Počet narozených v Obci Stružinec mezi lety 1668-1849¹¹⁰

roky	chlapci	dívky	celkem
1668-1679	45	25	70
1680-1689	36	36	72
1690-1699	49	45	94
1700-1709	40	42	82
1710-1719	37	36	73
1720-1729	45	35	80
1730-1739	51	60	111
1740-1749	66	46	112
1750-1759	56	50	106
1760-1769	47	36	83
1770-1779	50	54	104
1780-1789	75	76	151
1790-1799	117	82	199
1800-1809	102	122	224
1810-1819	130	147	277
1820-1829	134	140	274
1830-1839	137	142	279
1840-1849	188	212	400
celkem	1 405	1 386	2 791

8.2 Počet dvojčat a trojčat ve městě Jilemnice

V této kapitole by neměl chybět počet dvojčat či trojčat, která se ve městě Jilemnici narodila.

Ve městě Jilemnice jsou zaznamenány počty živě narozených dvojčat a trojčat. Za celé zkoumané období se narodila pouze jedna trojčata, a to v lednu roku 1849. Trojčata byla pouze ženského pohlaví a byly dětmi manželskými.

Živě narozených dvojčat bylo 162. Z toho bylo 92 dívek a 70 chlapců. Jak můžeme vidět, dívek se tedy v letech 1765-1913 narodilo více. Na svět přišlo 26 párů, tedy dívka a chlapec. Z celkového počtu narozených dvojčat byly pouze dva páry nemanželské, a to v letech 1808 a 1908. Nemanželská dvojčata byla pohlaví ženského.

¹¹⁰ NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Protoindustriální společnost: populační chování a životní strategie venkovského obyvatelstva severovýchodních Čech v 18. a 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2019. s. 356. ISBN 978-80-7560-261-9.

8.3 Hrubá míra porodnosti

Hrubá míra porodnosti je podíl nově narozených dětí na 1 000 obyvatel města. Hrubá míra je uváděna v tzv. promile ‰ a odráží se na celkovém počtu obyvatel. V této kapitole jsou porovnávána data města Jilemnice s dalšími obcemi.

Tabulka 4 Hrubá míra porodnosti ve srovnání s farností Horní Jelení (hodnoty v ‰)

Rok	Počet obyvatel ¹¹¹	Počet narozených (pětiletý průměr)	Hrubá míra porodnosti Jilemnice	Hrubá míra porodnosti Horní Jelení ¹¹²	Hrubá míra porodnosti české země ¹¹³
1869	2 946	99,6	33,80	27,6	38,2
1880	2 658	81,0	30,47	26,3	37,1
1890	2 627	77,0	29,31	23,2	35,3

Do tabulky 4 byly vybrány roky, které jsou stejné a dostupné jako ve městě Jilemnice. Počáteční roky u obou obcí nejsou totožné, ale i tak lze uvést, že v roce 1835 bylo v obci v Jilemnice 2 056 obyvatel a v obci Horní Jelení v roce 1836 bylo obyvatel 2 657. Hrubá míra v Horním Jelení byla tedy 37,1 a v Jilemnici odpovídala 36,08. Lze tedy říci, že tyto počáteční roky byly pro obce co se porodnosti týče nejpříznivější a odpovídaly hrubé míře porodnosti v českých zemích, která v tuto dobu dosahovala 37,2 ‰.¹¹⁴ Více se tedy hrubá míra shodovala s obcí Horní Jelení, ale pouze o jedno promile.

První rok, který je uveden v tabulce je rok 1869, kdy porodnost v Jilemnici oproti roku 1835 klesla, a to o 2,28 promile. Jak vidíme u obce Horní Jelení, klesla porodnost v počtu promile, a to na 27,6 ‰. Lze konstatovat, že ani jedna obec v 70. letech 19. století se nerovnila

¹¹¹ Historický lexikon obcí České republiky - 1869–2011: III. Počet obyvatel a domů podle krajů, okresů, obcí, částí obcí a historických osad / lokalit v letech 1869–2011. Český statistický úřad [online]. 18.12.2015 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150514.pdf/ece7df5a-50d2-4339-97d5-2cc7c583c906?version=1.2>

¹¹² PECHOVÁ, Anna. *Demografický vývoj farnosti Horní Jelení v 19. století*. Bakalářská práce (ved. Ph.D. Nekvapil Jirásková Šárka). Univerzita Pardubice, 2016. s. 31.

¹¹³ Obyvatelstvo – roční časové řady: Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1785–2019. Český statistický úřad [online]. 27.06.2020 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu

¹¹⁴ Historický lexikon obcí České republiky - 1869–2011: III. Počet obyvatel a domů podle krajů, okresů, obcí, částí obcí a historických osad / lokalit v letech 1869–2011. Český statistický úřad [online]. 18.12.2015 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150514.pdf/ece7df5a-50d2-4339-97d5-2cc7c583c906?version=1.2>

hrubé míře porodnosti v českých zemích. Další dvě desetiletí na tom byly také podstatně hůře, avšak lze dojít k závěru, že Jilemníci se v obou obdobích 80. i 90. let dařilo lépe. Ale i tak se ani jedna obec opět nepřiblížila zemské míře porodnosti.

Tabulka 5 Hrubá míra porodnosti ve srovnání s obcí Zdechovice (hodnoty v ‰)

Rok	Počet obyvatel¹¹⁵	Počet narozených (pětiletý průměr)	Hrubá míra porodnosti Jilemnice	Hrubá míra porodnosti Zdechovice¹¹⁶	Hrubá míra porodnosti české země¹¹⁷
1869	2 946	99,6	33,80	37,8	38,2
1880	2 658	81,0	30,47	36,6	37,1
1890	2 627	77,0	29,31	33	35,3

Dalším objektem pro výzkum v hrubé míře porodnosti se stala obec Zdechovice. Obec Zdechovice ve své práci zkoumala Šárka Nekvapil Jirásková. Autorka došla k závěru, že obec Zdechovice byla nejvíce přiblížena k situaci v Čechách v letech 1869 a 1880.¹¹⁸ Z tabulky lze vidět, že ani v jednom sledovaném období nebyla hrubá míra porodnosti ve městě Jilemnice srovnatelná s porodností ve Zdechovicích nebo v české zemi.

¹¹⁵ Historický lexikon obcí České republiky - 1869–2011: III. Počet obyvatel a domů podle krajů, okresů, obcí, částí obcí a historických osad / lokalit v letech 1869–2011. Český statistický úřad [online]. 18.12.2015 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150514.pdf/ece7df5a-50d2-4339-97d5-2cc7c583c906?version=1.2>

¹¹⁶ NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Demografický vývoj farnosti Zdechovice v letech 1790-1899*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2010. s. 55.

¹¹⁷ Obyvatelstvo – roční časové řady: Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1785–2019. Český statistický úřad [online]. 27.06.2020 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu

¹¹⁸ NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Demografický vývoj farnosti Zdechovice v letech 1790-1899*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2010. s. 55.

8.4 Sezónnost porodů

V každé lokalitě máme sezónnost porodů jinou. Každá obec se řídila svými pravidly a zvyky. Jilemnice leží v podkrkonošské oblasti, tak lze soudit, že zemědělství zde nebylo prosperující kvůli nevhodným klimatickým podmínkám. Jilemnicki lze charakterizovat jako průmyslovější oblast, i když obyvatelé města se živili také částečně pracemi na poli.

Nejvíce porodů je zaznamenáno v měsících červen, květen a duben. Pokud se zaměříme na tyto tři počáteční měsíce, které jsou ohledně porodnosti nejvíce zastoupené, lze podotknout, že k početí u prvního měsíce muselo dojít v měsíci říjnu, u druhého v září a u dalšího v srpnu. Tedy všechny tři uvedené měsíce jsou na přelomu jaro/léto.

Tabulka 6 Sezónnost porodů ve městě Jilemnice

měsíc narození	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
měsíc koncepce	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	I.	II.	III.	IV.
počet	1038	1023	990	1044	1048	1077	983	936	1030	980	940	955
počet na den	33,5	36,2	31,9	34,8	33,8	35,9	31,7	30	34,3	31,6	31,3	30,8
pořadí měsíců	6.	1.	7.	3.	5.	2.	8.	12.	4.	9.	10.	11.

Tabulka 6 je zaměřena na měsíce narození označené římskými čísly a počty narozených dětí v daném měsíci. Pořadí měsíců je označené čísly od jedné do dvanácti a určuje nám, jaký měsíc byl v porodnosti na prvním či posledním místě. Počet narozených na den je výsledkem denního průměru vypočítaného z celkového počtu dětí za měsíc.

Během sledovaného období mezi roky 1765 až 1913 nevidíme žádné hluboké propady mezi denním průměrem. Denní průměr se po celou dobu drží kolem 30 až 36 dětí narozených za den. Nejvyšší počet dětí na den můžeme vidět u měsíce února, což činí 36,2 s celkovou hodnotou 1 023 a nachází se na prvním místě tabulky. Na druhém místě s hodnotou 35,9 je uveden měsíc červen, po kterém následuje duben s průměrem 34,8. Naopak nejnižší denní průměr je pak jasně znatelný u měsíce srpna s hodnotou 30.

Nejvíce narozených dětí za jeden měsíc byl červen s hodnotou 1 077 s koncepcí v měsíci říjnu. Druhý nejvíce vlivný měsíc na porodnost byl květen s hodnotou 1 048 s denním průměrem 33,8. Na třetí příčce v pořadí porodnosti je duben, který se s celkovým počtem 1 044

liší s měsícem květnem o 4 porody a měsíc koncepce tak vychází na letní měsíc srpen. Nejméně dětí narozených za jeden měsíc bylo narozeno v měsících prosinec, listopad a srpen.

Pro další porovnání se sezónností porodů v Jilemnici byly vybrány obce Sezemice a Svinčany. Tyto obce byly zvoleny z důvodů rozdílnosti v porovnání s Jilemnicí, ve které byl prováděn výzkum. Pokud daná data detailně prozkoumáme, zjistíme, že město Jilemnice nespadá do celoplošných výsledků. Ve většině případů jsou děti počaty v různých obdobích. V Jilemnici koncepce dosahovala svého maxima v měsíci říjnu, září a srpnu.

Tabulka 7 Sezónnost porodů v obci Svinčany¹¹⁹

měsíc narození	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
měsíc koncepce	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	I.	II.	III.
počet	909	893	1030	885	786	732	860	876	842	770	742	771
počet na den	29,3	31,6	33,2	29,5	25,4	24,4	27,7	28,3	28,1	24,8	24,7	24,9

Farnost Svinčany byla sledována během let 1648-1783. Autor během těchto let došel k závěru, že ve farnosti Svinčany bylo nejvíce dětí narozených za jeden měsíc v období března s počtem 1 030 dětí, kdy se ženy nemusely účastnit polních prací. Nejméně narozených dětí přibýlo v měsíci červnu s počtem 732 narozených, kdy měsíc koncepce připadá na měsíc říjen. V této lokalitě je zřejmé, že ani tady se svátky nedodržovaly, jak můžeme vidět v tabulce, měsíc koncepce je pořád udržitelný na podobné úrovni.¹²⁰

V počtech narození za den je nejvíce zastoupen měsíc březen s číslem 33,2. Následuje měsíc únor s hodnotou 31,6, poté duben 29,5 v počtu dětí za jeden den. Nejnižší počet na den je v měsíci červnu, a to 24,4.¹²¹

Lze tedy konstatovat, že tato obec je zcela odlišná od města Jilemnice. Pokud výsledné hodnoty porovnáme, zjistíme opačný nárůst porodnosti za jeden měsíc v daných lokalitách. Podle uvedených zdrojů obec Svinčany má tedy nejmenší porodnost v měsíci červnu, kdy naopak v Jilemnici za tento měsíc bylo narozeno nejvíce dětí na měsíc. Měsíc březen, který byl nejvíce příznivý na porodnost v obci Svinčany, se naopak v Jilemnici umístil až na 7. místě,

¹¹⁹ HRADECKÝ, Lukáš. *Demografický vývoj farnosti Svinčany v letech 1684-1783*. Bakalářská práce (ved. Ph.D. Nekvapil Jirásková Šárka). Univerzita Pardubice, 2016. s. 52.

¹²⁰ Tamtéž, s. 51.

¹²¹ HRADECKÝ, Lukáš. *Demografický vývoj farnosti Svinčany v letech 1684-1783*. Bakalářská práce (ved. Ph.D. Nekvapil Jirásková Šárka). Univerzita Pardubice, 2016. s. 51.

tedy skoro na konci tabulky v počtu porodů na den. Podle těchto dat můžeme usoudit, že tyto dvě oblasti jsou naprosto rozdílné, a tedy poukázat na to, že v každé obci byla porodnost a koncepce zcela odlišná.

V počtu narozených dětí na den se obce shodují v měsících říjen (Jilemnice) a únor (Svinčany), kdy v obou lokalitách dosahovala hodnota 31,6. Nejméně dětí ve Svinčanech bylo narozeno v červnu (732), ten je v Jilemnici na první příčce tabulky v počtu narozených dětí za měsíc.

Tabulka 8 Sezónnost porodů v obci Sezemice¹²²

měsíc narození	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
měsíc koncepce	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	I.	II.	III.
počet	496	490	549	482	407	382	404	488	464	468	442	404
počet na den	16,0	17,3	17,7	16,1	13,1	12,7	13,0	15,7	15,5	15,1	14,7	13,0

Farnost Sezemice byla datována v počtu sezonnosti porodů léty 1700-1799. Jak můžeme sledovat v tabulce, měsíc březen je zastoupen nejvíce v počtu 549 dětí za měsíc, kdy počet dětí na den vychází 17,7 a měsíc koncepce vychází na měsíc červenec. Nejméně dětí je narozeno v červnu s počtem 382 narozených na měsíc s koncepcí v měsíci září. Počet narozených v červnu oproti březnu klesl o 167 nově narozených dětí. Autorka uvádí měsíc září, kdy se v lokalitě narodilo 464 dětí tedy početí připadá na měsíc prosinec, kdy probíhá svátek adventní. Lze usoudit, že obyvatelé farnosti Sezemice nedodržovali církevní nařízení, které zapovídá sexuální požitky v tomto čase.¹²³

Výsledky z farnosti Sezemice v počtu dětí za daný měsíc jsou stejné s daty farnosti Svinčany. Obě tyto lokality tedy spadají do celoplošných výsledků.

Obec Jilemnice je ve srovnání s vybranými lokalitami rozdílná a není tak shodná s celoplošnými výsledky ohledně koncepce v daných měsících. Koncepce měsíců by měla

¹²² KISÁKOVÁ, Markéta. *Demografický vývoj farnosti Sezemice v 18. století*. Bakalářská práce (ved. Ph.D. Nekvapil Jirásková Šárka). Univerzita Pardubice, 2016. s. 50.

¹²³ Tamtéž, s. 50.

připadat na první polovinu roku, tedy měsíce dubna a června. K minimu počtů mělo docházet v podzimních měsících září a listopad.¹²⁴

V obci Jilemnice nejvíce narozených dětí v počtu na den připadá na měsíce únor, červen a duben. Ve farnosti Svinčany to byl březen, únor, duben. Farnost Sezemice byla v počtech narozených dětí na jeden den nejvíce zastoupená v měsíci březnu, únoru a dubnu. Jilemnice je shodná s farnostmi v měsíci únoru a dubnu, které jsou na 2. a 3. příčce v počtu narozených na den. Nejméně narozených na den bylo v Sezemicích v měsíci červenci a prosinci, kdy obě hodnoty dosahovaly 13,0 dětí na den. Ve městě Jilemnice byly tyto měsíce na 8. a 11. příčce tabulky, a tedy lze vidět shodu v konečném umístění.

Lze konstatovat, tato kapitola přinesla nové poznatky a jak je vidět na výsledcích z průzkumu sezónnosti porodnosti, každá obec byla jiná a popřípadě se mohla lišit od ostatních s ohledem na obyvatelstvo žijící v dané lokalitě.

¹²⁴ NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Protoindustriální společnost: populační chování a životní strategie venkovského obyvatelstva severovýchodních Čech v 18. a 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2019. s. 95. ISBN 978-80-7560-261-9.

9 NEMANŽELSKÉ DĚTI V JILEMNICI

Tato část práce byla zaměřena na nemanželské děti, které byly sledovány na základě církevních matrik. Celý výzkum je postavený na evidenci dětí manželských a nemanželských. Obě skupiny jsou evidovány během let 1765 až 1913. Všechna data jsou vyexcerpována z matrik narozených, které jsou uloženy v SOA Zámorsk. Zásadní skupinou pro sledované období a lokalitu byly děti nemanželské. Nemanželské děti byly pro tuto práci zásadní. K těmto dětem tedy byla připojena evidence matek, popřípadě jejich otců.

Informace obsažené v databázi

- U matky se jednalo o jméno, příjmení, rodinný stav (svobodná, vdaná, vdova), původ (manželský/nemanželský), sociální postavení.
- U otce se pak jednalo o informace spojené se jménem, příjmením, sociálním postavením a legitimizací.
- U nemanželských dětí bylo hlavní informací datum narození, jméno, příjmení, pohlaví, vyznání, jméno matky/otce a přiřazené informace, legitimita (ano či nikoli popř. její data)

Děti byly děleny do dvou skupin na manželské a nemanželské. Manželské děti byly zapisovány datem narození, chlapec či dívka. Žádné jiné informace k tomuto údaji nebyly přiřazeny. Nemanželské dítě bylo popsáno podrobně, jak je již výše zmíněno. Od slova nemanželské lze pak odvodit také pojem ilegitimní. I když tyto dva pojmy vypadají podobně, není tomu tak. Nemanželské děti se narodily mimo svazek manželský. Ilegitimní dítě bylo počato mimo manželský svazek, ale mohlo být dodatečně otcem uznáno. Ve vztahu k matce nebylo dítě nikdy ilegitimní.

V matriční evidenci je uváděno slovní spojení: *dítě legitimizováno na základě sňatku*. Záznam však pokaždé neuváděl stejné pojmy. Často bylo v matrice zapsáno pouze *ilegitimní*, avšak bez přesného roku a měsíce. Tento problém je rozveden v další kapitole.

V této části lze vidět porovnání s ostatními městy či obcemi. V kapitole Nemanželské děti v Jilemnici je uvedeno, jakých hodnot dosahovalo město Jilemnice v letech 1765-1913.

Tabulka 9 Počet manželských a nemanželských dětí v Jilemnici v letech 1765-1913

roky	manželské dítě	nemanželské dítě	celkem
1765-1769	318 (99,7 %)	1 (0,3 %)	319 (100 %)
1770-1779	564 (99,1 %)	5 (0,9 %)	569 (100 %)
1780-1789	682 (97,8 %)	15 (2,2 %)	697 (100 %)
1790-1799	684 (98,7 %)	9 (1,3 %)	693 (100 %)
1800-1809	558 (96,5 %)	20 (3,5 %)	578 (100 %)
1810-1819	750 (95,4 %)	36 (4,6 %)	786 (100 %)
1820-1829	763 (93,6 %)	52 (6,4 %)	815 (100 %)
1830-1839	751 (93,8 %)	50 (6,2 %)	801 (100 %)
1840-1849	923 (91,4 %)	87 (8,6 %)	1 010 (100 %)
1850-1859	1 056 (91,3 %)	100 (8,7 %)	1 156 (100 %)
1860-1869	929 (90,7 %)	95 (9,3 %)	1 024 (100 %)
1870-1879	848 (92,0 %)	74 (8,0 %)	922 (100 %)
1880-1889	740 (92,6 %)	59 (7,4 %)	799 (100 %)
1890-1899	714 (92,2 %)	60 (7,8 %)	774 (100 %)
1900-1909	756 (93,1 %)	56 (6,9 %)	812 (100 %)
1910-1913	271 (93,8 %)	18 (6,2 %)	289 (100 %)
celkem	11 307 (93,9 %)	737 (6,1 %)	12 044 (100 %)

Ke sledovanému období je vytvořena tabulka 9, kde je vidět počet manželských a nemanželských dětí v Jilemnici v letech 1765-1913, která uvádí stav v Jilemnici v letech 1765 až 1913. Období jsou rozdělena do desetiletí, pouze počáteční a poslední roky jsou v kratším období. V tabulce 9 lze vidět procentuální zastoupení za dané období. Celkový počet zaevidovaných osob činí 12 044 obyvatel, z toho je 11 307 manželských a 737 dětí nemanželských.

Do svazku manželského se tedy narodilo celkem 11 307 dětí, z nichž nejvyšší počty jsou v letech 1850-1859 s celkovou hodnotou 1 056 dětí narozených do úplné rodiny. Na druhém místě tabulky jsou léta 1860-1869, v tomto období bylo narozeno 929 manželských dětí. Obě desetiletí 50. a 60. let 19. století jsou nejvíce zastoupené v počtu nemanželských dětí. Pro 50. léta je hodnota v počtu nemanželských dětí nejvyšší a je zastoupena 100 dětmi narozenými mimo manželský vztah a tvoří 8,7 % z celkového počtu pro dané desetiletí. Léta 1860-1869 s celkovou hodnotou 1 024 z toho tvoří 95 (9,3 %) dětí nemanželských.

Dle dosavadních výsledků lze konstatovat, že v tomto období žilo v domácnostech nejvíce mužů. V roce 1866 vypukla v Jilemnici okupace od pruských vojsk, takže velký počet vojáků mohl způsobit i zvýšení počtu narozených nemanželských dětí.

Nejmenší zastoupení v počtu nemanželských dětí mají počáteční léta 1765 až 1769 a 1910 až 1913. Jak lze vidět v tabulce v těchto necelých obdobích, je k počátečním létům celkem 319 dětí, z toho 1 (0,3 %) nemanželské. V posledních letech zkoumaného období se počet z celkových let zvýšil na 289, z úplné rodiny pochází 271 (93,8 %) a z neúplné rodiny 18 (6,2 %) dětí. Pokud by v tomto období bylo let více, můžeme předpokládat i více obyvatel s rozvojem průmyslu a dobré hospodářské prosperity ve městě.

Pokud budeme brát nejnižší celkový počet z období desetiletého, dostaneme se k roku 1770-1779. V těchto letech je narozeno 569 dětí, z toho pochází 5 (0,9 %) dětí z nemanželského soužití. O tomto období se lze zmínit v důsledku hladomoru a nedostatku potravin. Léta byla pro obyvatelé Jilemnice velkým mezníkem, jak zmiňuje *Inventář města Jilemnice*.¹²⁵ U těchto let je tedy patrné, že počet obyvatel byl snížen a docházelo k častým úmrtím z důvodu napadení morem, který oblast zasáhl.

Přesná čísla nemanželských dětí nelze zjistit, jelikož ženy často měnily místa svého působiště, či odcházely porodit dítě do jiné lokality. Do roku 1770 nebyly matriční zápisy dostupné všem, pouze bohatší vrstva si mohla takový zápis dovolit. Z dnešního pohledu však můžeme usoudit, že ženy, které měly nemanželské dítě, většinou nepocházely z bohatších

¹²⁵ Státní okresní archiv Semily, *Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92. s. 13-14.

poměrů, a tak zápis do matriky nebyl proveden. Na počátku 18. století se počet nemanželských dětí zvýšil na 14 % a na konci století dokonce na 19 %.¹²⁶

Od 20. let 19. století rostl počet nemanželských dětí. K velkému nárůstu přispíval menší počet sňatečnosti mezi rodiči dítěte. Velký nárůst v počtu nemanželských dětí mělo na svědomí německé obyvatelstvo.¹²⁷ I ve městě Jilemnice bylo procento německých obyvatel velmi vysoké.

Ve své práci Eliška Chadimová uvádí, že největší globální počet nemanželských dětí byl v letech 1865 až 1866, kdy počet nemanželských dětí dosahoval v této době svého maximálního nárůstu na 16,3 %, v 70. letech 19. století procenta klesla o 3 %.¹²⁸ Pro toto období odpovídají i hodnoty ve městě Jilemnice, kdy léta 1860-1869 obsazují druhou příčku v počtu nejvíce nemanželských dětí.

V této kapitole jsou uvedena další města a obce s počtem nemanželských dětí. Většina prací, které jsou zde zmíněny, jsou výsledkem dlouhého bádání jejich autorů a uvádí přesná čísla z jejich vlastních výzkumů. Čísla, která jsou zde předložena, jsou v různých časových rozpětích a je zde brán ohled na počet obyvatel jednotlivých obcí. Uváděné lokality slouží pouze pro příklad, jaké hodnoty jejich jednotlivé farnosti dosáhly v celkovém počtu živě narozených dětí a v počtu nemanželských dětí.

První zmíněnou obcí, která byla zkoumána s ohledem na nemanželské děti, je obec Stružinec. Obec Stružinec je evidována od roku 1668-1889. Celkový počet nově příchozích na svět činí 2 791, z toho je 60 dětí nemanželského původu. V této obci proběhla menší míra porodnosti mimo svazek manželský. Největší nárůst byl ve 20. letech 18. století. Ve vsi Stružinec se narodilo 2,5 % nemanželských dětí. Nárůst byl také ve 40. letech 19. století, kdy bylo 17 dětí z celkového počtu 400 narozených a procentuálně dosáhlo na příčku 4,25 %. Nejméně nemanželských dětí bylo narozeno v letech 1780-1789.¹²⁹

Další lokalitou je obec Horní Jelení. Výzkum v této obci byl zaměřen na léta 19. století, tedy přesněji období mezi léty 1800-1899. V této farnosti bylo narozeno celkem 8 215 dětí. Z celkového počtu bylo nemanželských dětí 931. V Horním Jelení byl vysoký počet nemanželských dětí. Nejvíce nemanželských dětí se narodilo v 60. letech 19. století,

¹²⁶ CHADIMOVÁ, Eliška. *Populační vývoj města Poličky v letech 1800-1909*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2015. s. 77.

¹²⁷ FIALOVÁ, Ludmila – HORSKÁ, Pavla – MAUR, Eduard et. al. *Dějiny obyvatelstva českých zemích*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1996. s. 174. ISBN 80-204-0283-7.

¹²⁸ CHADIMOVÁ, Eliška. *Populační vývoj města Poličky v letech 1800-1909*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2015. s. 77.

¹²⁹ NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Populační vývoj a majetkový transfer v protoindustriální oblasti severovýchodních Čech v letech 1700-1849*. Disertační práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2017. s. 127-128.

procentuálně čísla odpovídala 18,2 %. Nejméně se pak dětí rodilo na počátku tohoto století, kde lze vidět podobnost s městem Jilemnice, která v těchto letech měla také nižší počet nemanželských dětí. Výsledky v obci Horní Jelení však nikdy neklesly pod 10 %.¹³⁰

Poslední vybranou lokalitou byla farnost Zdechovice. Ve farnosti Zdechovice bylo v letech 1790-1899 narozeno 13 417 dětí celkem. Z celkového počtu bylo 1 508 dětí narozených mimo svazek manželský. Největší počet nemanželských dětí byl ve 40. letech 19. století s procentuální nejvyšší hodnotou 18 % a spadá tak do celoplošných výsledků. Nejnižší hodnota v této farnosti byla v letech 1790-1799, kdy procentuálně nedosáhla ani 2 % z celkového počtu 1 073, tedy pouze 18 dětí bylo z tohoto celkového výsledku nemanželských.¹³¹

Jak lze vidět na jednotlivých farnostech, v každé bylo hodnoceno jiné časové rozmezí, ale i tak lze město Jilemnici porovnat.

S obcí Stružinec, která se zabývala 17. a 19. století, byla nalezena podobnost s městem Jilemnice ve 40. letech 19. století. Ve městě Jilemnice byla tato léta velmi příznivá pro nemanželské děti s procentuální hodnotou 8,6 %.

Farnost Horní Jelení lze porovnat s městem Jilemnice, musíme však brát v potaz, že tato práce byla zaměřena pouze na 19. století. Nejvyšší počty nemanželských dětí ve farnosti jsou v 60. letech. Toto období je v Jilemnici na druhé příčce tabulky s počtem 95 nemanželských dětí. I sledovaná počáteční léta lze porovnat, kdy výsledky v počtech nemanželských dětí byly u obou obcí podobné, a to po celou dobu sledovaného období.

Poslední představená farnost Zdechovice se s výsledkem největšího počtu shoduje s obcí Stružinec. Obě tyto lokality jsou shodné ve 40. letech 19. století, které jsou u obce Jilemnice na třetím místě tabulky. Nejmenší hodnotu nemanželských dětí lze nalézt v letech 1790-1799, kdy tato farnost začínala být sledována a neshoduje se tak s výsledkem ve městě Jilemnice, která s ohledem na zkoumané roky ve farnosti Zdechovice, měla nejmenší počet nemanželských dětí v období 1800-1809.

Ve vybraných sledovaných lokalitách byl představen počet nemanželských dětí v jednotlivých sledovaných obdobích. Jilemnice měla nejvyšší podobnost s obcí Horní Jelení jak na počátku, tak i na konci 19. století, jsou tedy tyto obce ve svých výsledcích shodné a dobře porovnatelné.

¹³⁰ PECHOVÁ, Anna. *Demografický vývoj farnosti Horní Jelení v 19. století*. Bakalářská práce (ved. Ph.D. Nekvapil Jirásková Šárka). Univerzita Pardubice, 2016. s. 35.

¹³¹ NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Demografický vývoj farnosti Zdechovice v letech 1790-1899*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2010. s. 57.

10 MATKY NEMANŽELSKÝCH DĚTÍ

Kapitola je věnována matkám, které porodily nemanželské dítě. V evidenci byla vyexcerpována data jak ohledně nemanželských dětí, tak i jejich matek a otců. V matričních záznamech byly u matek doložené údaje, které byly již zmiňované: jméno, příjmení, rodinný stav a jejich původ či sociální postavení. Nesmíme opomenout osudy konkrétních matek, o kterých je vypracována samostatná kapitola.

10.1 Rodinný stav matek

Celkový počet matek nemanželských dětí za sledované období činí 687. Toto číslo je nižší než počet nemanželských dětí z důvodů, že tyto ženy měly děti více, které byly z evidence vyjmuty. Jak lze vidět v tabulce 10 většina matek, které porodily nemanželské dítě, byly svobodné, a to v 90,54 %. Vdané matky značí číslo 25 s procentem dosahujícím 3,64 %. Vdov bylo ve městě Jilemnice v tomto období velmi málo, a to pouhých 5,82 % z celkového počtu. Pouze šest vdov mělo dvě a více dětí.

Rodinný stav ženy lze porovnat s další lokalitou. Pro tuto kapitolu bylo vybráno město Polička. V Poličce bylo provedeno šetření v letech 1800-1909, kdy byl počet matek nemanželských dětí 509, tedy o 178 matek méně než ve městě Jilemnice. Svobodných matek bylo 474 (93,1 %). Svobodné matky měly tak největší zastoupení z těchto tří skupin. Vdané ženy byly pouze 2, tedy méně než v Jilemnici. Počet žen, které během života ovdověly, dosahoval na číslo 33.¹³²

Tabulka 10 Rodinný stav matek, které porodily nemanželské dítě

rodinný stav	počet	procentuálně
svobodná	622	90,54 %
vdaná	25	3,64 %
vdova	40	5,82 %
celkem	687	100 %

¹³² CHADIMOVÁ, Eliška. *Populační vývoj města Poličky v letech 1800-1909*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2015. s. 84.

10.2 Původ matek

Původ matek je dán rodinným zázemím. Pokud matka měla pevné zázemí a tzv. úplnou rodinu, pocházela ze svazku manželského. Z dnešního pohledu se dá říci o úplné rodině, že nemusí být ve svazku manželském, ale pokud se zaměřujeme na období 18. a 19. století, byl nátlak od rodiny na svatbu zřejmý, i když trend sňatečnosti v období 19. století upadal. Proto se také zvýšila křivka s nemanželskými dětmi. Takto si lze vysvětlit tabulku 11, která udává největší čísla pro původ matek z úplné rodiny.

Z celkového počtu 687 bylo 601 (87,48 %) žen, které pocházely z rodin, kdy jejich rodiče uzavřeli sňatek. S počtem 86 (12,52 %) žen pocházelo z rodiny, kdy jejich rodiče oddáni nebyli a jejich děti, v tomto případě dcery, byly nemanželské. Tento výsledek je velmi překvapivý. Od matky, která porodila nemanželské dítě, by se dalo očekávat, že bude původem z nemanželské rodiny.

Obdobně tomu bylo i ve městě Polička. Eliška Chadimová uvádí stejné překvapivé zjištění, jež se prokázalo ve městě Jilemnice. V Poličce pocházelo z manželských poměrů 92,3 % a nemanželských pak pouze 7,5 %. Neuvedený stav pak tvoří jeden případ vyhodnocený 0,2 %.¹³³

Závěrem lze vyvodit, že ve městě Jilemnice se nepotvrdil předsudek, že ženy, které měly nemanželské dítě, viděly vzor u rodičů, a tím tedy neskončily ve svazku manželském.

Tabulka 11 Původ matek nemanželských dětí

původ matek	počet	procentuálně
manželská	601	87,48 %
nemanželská	86	12,52 %
celkem	687	100 %

¹³³ Tamtéž, s. 84.

10.3 Sociální postavení matek

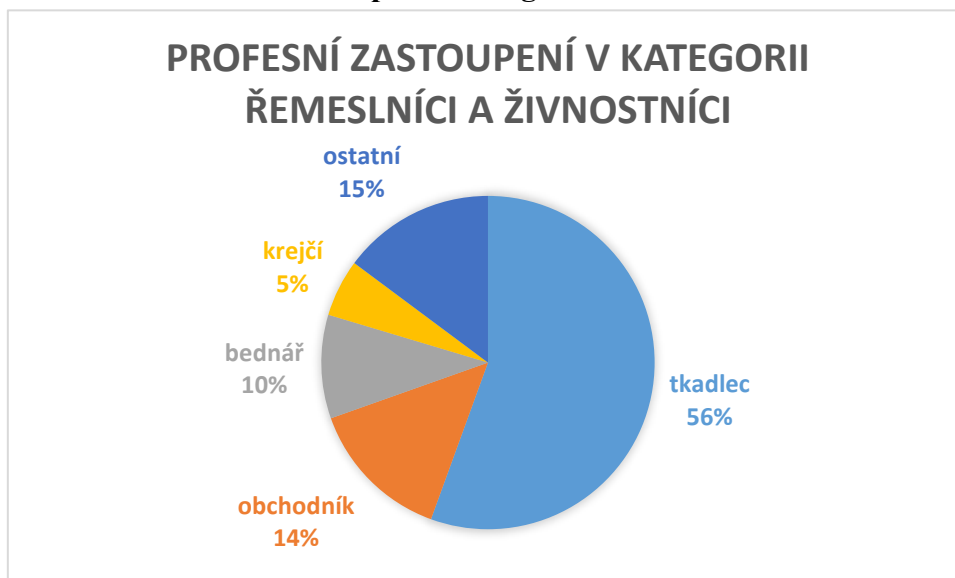
V případě nemanželských dětí je na místě otázka, kdo byla jejich matka a jaké povolání ve svém životě vykonávala. V případě obce Jilemnice nám posloužily na tuto odpověď matriční záznamy, které nám nastínily, z jaké sociální vrstvy matky pocházely. Z větší části zkoumaných případů se jednalo o sociální postavení ze strany otce matky. V minimálním počtu případů na konci 19. století bylo uváděno povolání matky a bylo zaneseno do kategorie *ostatní*. Pokud byla matka nemanželského původu, bylo ve většině sledovaných případů zaneseno její povolání. Ve sledovaném období toto číslo činilo 12,52 % z celkového počtu.

Tabulka 12 je rozdělena do čtyř kategorií podle procentuálního zastoupení v jednotlivých sociálních postaveních. První kategorii tvoří řemeslníci a živnostníci s celkovou hodnotou 55,02 %. Druhou kategorií s vysokým zastoupením je kategorie pomocník, nádeník s počtem 173 (25,18 %), toto označení často bývalo použito pro osoby, které se živily pomocnými pracemi nebo neměly stálé zaměstnání a k živobytí jim postačovaly příležitostní práce. Skupina v matriční evidenci není více specifikovaná. Méně početnou skupinou jsou zemědělci s nízkým počtem tvořícím 1,31 % z celkového počtu, podskupinu najdeme v označení dělníci v zemědělství či dělník na poli. Ve skupině ostatní 18,49 % jsou uvedena povolání, která se týkala nemanželských matek 12,52 % či méně zastoupených povolání, jako je myslivec, kočí. V drtivé většině případů nalezneme v matriční informaci o sociálním postavení otce. Pokud již bylo uvedeno její vlastní povolání, jednalo se nejčastěji o služku, švadlenu, dělnici v továrně.

Tabulka 12 Sociální postavení otců svobodných matek

sociální postavení matky	počet	procentuálně
řemeslník a živnostník	378	55,02 %
pomocník, nádeník	173	25,18 %
zemědělec	9	1,31 %
ostatní	127	18,49 %
celkem	687	100,00 %

Graf 2 Profesní zastoupení v kategorii řemeslníci a živnostníci

Nejpočetnější sledovanou skupinou byli řemeslníci a živnostníci, kteří tvořili nadpoloviční většinu (378 případů) otců svobodných matek. Pro lepší zhodnocení zkoumaného vzorku je tato skupina blíže popsána a rozdělena.

Kategorie je zastoupena pěti různorodými skupinami, avšak ve většině případů se jednalo o otce, kteří byli uvedeni pod profesí tkadlec, a to ve 210 případech (56 %). Jak lze vidět, tato skupina tvoří z celkové hodnoty nadpoloviční většinu. Pod označením dcera obchodníka bylo nalezeno 53 případů, tedy (14 %). Otců, kteří vykonávali povolání bednáře, bylo 53 (14,02 %). Krejčovským řemeslem se ve městě zabývalo pouhých 5 % z celkového počtu otců. Do skupiny *ostatní* byly zařazeny povolání, kterých bylo méně, a tak nebyla vytvořena samostatná skupina. V této kategorii najdeme zastoupení z řad zámečníků, kovářů, pekařů či tesařů.

Pro porovnání bylo vybráno město Polička, které bylo s městem Jilemnice v sociálním zastoupení velmi podobné. Autorka povolání rozdělila do 8 kategorií. Celkový počet otců ve městě Polička stoupl na číslo 466, z toho byla tak jako v Jilemnici necelá polovina řemeslníků (48,7 %). Nejpočetnější skupinou byli tkalci, kteří tvořili celých 42 % zjištěných případů. Tento údaj se tedy velmi podobá údajům vyplývajícím z dat města Jilemnice. Druhou velmi početnou skupinou jsou měšťané, kteří tvoří 13 %. Tato skupina však v Jilemnici je zařazena do skupiny *ostatní*, jelikož má velmi malé početní zastoupení. Pokud budeme hledat podobnosti v další zastoupené skupině, bude to kategorie pomocník a nádeník. V obou lokalitách je tato kategorie zastoupená, avšak ve městě Jilemnice je v počtu otců zastoupená o 17 % více než v Poličce. Počet otců, kteří se podíleli na zemědělské činnosti, byl naopak ve městě Poličce zastoupen

vyšším počtem sahajícím k 4,5 %. Lze říci, že v porovnání u obou měst, jsou zjištěné výsledky velmi podobné.¹³⁴

¹³⁴ CHADIMOVÁ, Eliška. *Populační vývoj města Poličky v letech 1800-1909*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2015. s. 86.

11 LEGITIMIZACE

Ve městě Jilemnice bylo v letech 1765-1913 narozeno celkem 737 nemanželských dětí. V církevních matrikách pro město Jilemnice bylo pro tato léta zaregistrováno celkem 159 dětí (22 %), které byly uznány otcem a později legitimizovány. Počet neuznaných dětí s nálepkou nemanželské se zvýšil na 578, což činí 78 % nemanželských čili neuznaných dětí z celkového počtu.

Ve zkoumaných matrikách byla legitimizace ve většině případů zapsána v kolonce u jména otce. Na samostatnou legitimizaci neexistuje v záznamech kolonka jako pro další údaje.

Legitimizace je uváděna na základě sňatku. Pokud se žena provdala, její dítě se stávalo legitimní a ze stavu nemanželské dítě se stalo manželským, a tedy tzv. legitimním. Otec nemusel být vždy biologický. Pokud ano, byl ve většině případů zapsán kolem jednoho roku od narození dítěte. Ve zkoumaném období byly případy, kdy legitimnost dítěte proběhla až v jeho deseti letech. V tomto případě lze usoudit, že otec biologický nebyl a dítě později převzalo příjmení po otci.

Počet legitimních dětí by stoupl také v případě, kdy by všechny nemanželské děti přežily a otcové by je mohli na základě sňatku s jejich matkou legitimizovat. Z důvodů velké kojenecké úmrtnosti však záměr nemohl být uskutečněn. Na kojeneckou úmrtnost mělo vliv mnoho faktorů, které se týkaly porodu, hygieny nebo následné péče o dítě.¹³⁵

Tabulka 13 Legitimnost dětí ve městě Jilemnice

legitimnost dítěte	počet	procentuálně
uznané	159	22 %
neuznané	578	78 %
celkem	737	100 %

¹³⁵ V církevních matrikách města Jilemnice bylo zapsáno v matrice narozených pouze 10 dětí, které zemřely. Soudím tedy, že farář zapisoval mrtvě narozená dítka ihned po narození do matriky zemřelých, tedy v mém výzkumu nelze započít kapitolu dětská úmrtnost.

12 SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ OTCŮ

Stejně tak jako u matek nemanželských dětí si lze položit otázku, kdo byli otcové, kteří později dítě legitimizovali. Matriky pro město Jilemnici nám umožnily udělat si představu o tom, jakou profesi tito muži vykonávali. U jednotlivých matričních údajů byl poskytnut údaj o povolání otce legitimního dítěte, a ne z profese jejich otců, tak jak tomu bylo u sociálního postavení matek.

Tabulka 14 Sociální postavení otců

sociální postavení otce	počet	procentuálně
řemeslník a živnostník	126	79,25 %
zemědělec	11	6,92 %
měšťan	7	4,40 %
ostatní	15	9,43 %
celkem	159	100,00 %

Ve sledovaném období mezi lety 1765-1913 bylo zaznamenáno 159 otců, kteří dodatečně uznali dítě za vlastní. Sociální postavení otců bylo rozděleno do 4 kategorií, kde v poslední kategorii *ostatní* byla zařazena povolání, která se v této evidenci vyskytovala spíše výjimečně a nebyla zařazena do určité skupiny. Jednalo se o profese: vysloužilý voják, zahradník. Ve státní správě byli pouze dva, Jan Kráček povoláním poštovní sluha a František Schumand povoláním úředník v zemské stavební radě.

Na prvním místě s celkovou hodnotou 79,25 % jsou povolání týkající se řemeslnické či živnostenské činnosti, z nichž měl největší podíl zastoupení tkadlec v 42,14 %, bednář 11,32 %, obuvník 13,84 %, zedník 7,55 % a ostatní řemeslnická povolání 4,40 %. Zbylé případy byly zastoupeny v malém počtu, např. v zemědělství nalezneme pouze 11 přihlášených otců, kam spadá povolání čeledín (4) či dělník v zemědělství (7). Stejně tak má malé procentuální postavení otce měšťan s 4,40 %.

Město Jilemnice lze porovnat s městem Polička. Eliška Chadimová rozdělila tyto skupiny do 8 kategorií, v nichž můžeme nalézt shodu s městem Jilemnice. V Poličce byla situace se sociálním postavením velmi podobná. K nejpočetnější skupině patřili řemeslníci, kteří tvořili 63,3 % a byli tak jako ve městě Jilemnice skupinou nejpočetnější. Na třetím místě tabulky se nachází měšťan se shodou 4 %. Pro zemědělství měla autorka specifitější postavení rolník, který je zastoupen 1,9 %, tvoří tak méně početnou skupinu, jakou bylo zemědělství

v Jilemnici. Samostatnou skupinu tvoří státní zaměstnanci, kteří jsou ve městě Polička v početnějším zastoupení s hodnotou 6,8 %. Zbylé kategorie nepřesahují 5 %.¹³⁶

Je vidět určitá podobnost s ohledem na sociální postavení mužů ve městě Jilemnice a městě Polička.

¹³⁶ CHADIMOVÁ, Eliška. *Populační vývoj města Poličky v letech 1800-1909*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2015. s. 94.

13 OSUDY MATEK NEMANŽELSKÝCH DĚTÍ

V této kapitole je uvedeno několik osudů žen a jejich dětí s ohledem na jejich rodiny. Z celého zkoumaného období jsou v každé kapitole útržková data, která se týkají povolání či původu matek nemanželských dětí, avšak žádná z těchto kapitol nám neposkytuje popis celého osudu těchto žen.

Matky nemanželských dětí to v životě neměly lehké, ve společnosti byly vnímány jako nižší vrstva, jak lze vidět na jednotlivých osudech.

S ohledem na dochované materiály byly sledovány osudy konkrétních nemanželských dětí a jejich matek. Mezi vybranými osudy je život svobodné matky, která se o dítě musela starat sama po celý život. Dále je popsán život matky, která se později provdala a své potomky nechala legitimizovat novým partnerem, který ale nemusel být jejich biologickým otcem.

Poslední životní osud byl život vdovy, která se později znovu provdala a byla po celý život obklopena svými dětmi a zemřela spokojeně ve vysokém věku.

Celé téma osudů matek nemanželských dětí je vypracované metodou jmenné excerpcce dat, z nichž byla vybrána jednotlivá data pro vyhledávání konkrétních osudů. Matriční záznamy nám v mnohém usnadnily práci pro vytvoření celkového pohledu na život matky či dítěte. V této kapitole bylo počítáno se všemi druhy matriční evidence, všechna použita nebyla, a byla vybrána pouze některá část z let matrik narozených, oddaných a zemřelých.

Jednotlivé osudy konkrétních žen jsou sestaveny z různých období a nejsou tak vybrány podle jednotlivé kohorty. Ženy byly vybrány na základě dostupných informací o jejich životě.

Tato kapitola byla náročná na zpracování, ale výsledkem je malá představa o jednotlivých životních osudech běžných žen a dětí či jejich mužů.

13.1 Konkrétní osudy matek nemanželských dětí

- Prvním vybraným osudem byl život Anny Sedláčkové, narozené 21. února 1826. Její otec byl Vincent Sedláček a matka Marie Hašková, později Sedláčková. Anna pocházela z úplné rodiny. Její otec za svůj život změnil třikrát své povolání, poslední jeho povolání byla profese hajného. Anna byla nejstarší ze čtyř sourozenců. Měla sestru Josefu, Antonii, Aloisii. Anna měla celkem 4 děti. První dítě syn Josef se Anně narodil roku 1853. O dva roky déle však zemřel. Druhé z dětí, dcera Josefa se narodila o 5 let později, avšak nedožila se ani svých 30. narozenin. Třetí dítě, dcera Antonie, která se narodila v roce 1860, také brzy zemřela, a to v roce 1861. Všechny 3 děti byly dětmi nemanželskými. Až v roce 1864 se Anna provdala za Josefa Šíra, který byl nádeníkem

v Jilemnici. Měli spolu syna Josefa, který přišel na svět 26. 12. 1864 a rok po svém narození zemřel. Anna zemřela roku 1869 na zápal plic. Zemřela tedy velmi mladá ve věku 38 let.

- Druhým vybraným osudem je život Anny Novotné, narozené roku 1834. Anna byla manželská dcera Michaela Novotného, tkalce z Jilemnice domu č. 181. a Barbory Novotné, dcery Jana Novotného, nádeníka v Jilemnici. Jak si můžeme povšimnout, matka Anny měla stejné rodové příjmení jako její manžel. Anna měla svého prvního syna ve svých 21 letech. Josef se narodil dne 9. dubna 1855 a byl pokřtěn o 2 dny déle. Na následky neurčitých křečových stavů, jak je uvedeno v matrice zemřelých, dne 21. dubna, ve dvě hodiny ráno umírá. Syn Josef byl narozen jako nemanželský, i z důvodu jeho rychlé smrti bylo možné, že jeho biologický otec legitimizovat své vlastní dítě nestihl. Matka Anna se po tomto incidentu stěhuje z obce Jilemnice. V matrice zemřelých, kde je naposledy uvedeno její jméno spojené se synem, její stopa končí. Nejspíše odešla za službou či jinou příležitostí.
- Třetím vybraným osudem je rodina Zoubalových, později Budinových. Anna Zoubalová byla narozena roku 1832. Otec Anny byl Antonín Zoub profesí tkadlec z Jilemnice a matka Veronika pocházející z rodu Petrů (Johann a Marie). Anna ve svých 20 letech porodila první nemanželské dítě, dceru Aloisii. Dne 13. září roku 1858 se k dítěti přihlásil jistý Alois Budina, který dítě sňatkem s Annou legitimizoval. V době sňatku bylo nevěstě 26 let a ženichovi 30 let. Alois byl prvním manželským synem Františka Budiny a Rosalie Drábkové z Víchové. Druhým dítětem tohoto páru byl syn Václav, narozen 28. září 1860 v domě č. 73. Dcera Aloisie, přišla na svět jako nemanželská. Počala celkem 4 děti (Aloisii *1873, Alžbětu * 1879 později žijící v Norimberku a syna Josefa *1892 a Václava *1893). Otcem Josefa byl Josef Lauer, obuvník z Jilemnice, který pocházel z manželské rodiny. Předposlední dítě bylo legitimní na základě sňatku dne 28. 7. 1895. U tohoto případu je předpoklad, že otec Josef Lauer byl nejspíše otcem posledních dvou dětí, u prvních dvou tato jistota není, jelikož otec nebyl zde ani později doplněn.

- Čtvrtým vybraným osudem je příběh vdovy Marie Hrubé. Marie Hrubá byla za svého života provdána za Josefa Hilšera, bednáře z Jindřichova, v dřívějších dobách tzv. Hengersdorfu. Marie pocházela z manželského svazku Jana a Barbory Mečířové, později Hrubé. Marie se narodila 9. května roku 1827. Otec se živil jako poklasný, matka byla dcerou sedláka z Roztok, kde bydlela v domě č. 93. I když první muž Marii velmi brzy zemřel a ona se stala vdovou, nezůstala dlouho sama. Dne 28. září 1856 se jí narodil syn Václav, o tři roky později syn Jan, který se za krátko dočkal sestry Marie a poté dvou bratrů Františka *1864 a Antonína *1866. Všechny zmíněné děti byly legitimizovány k datu 26. února 1870 Janem Votočkem, který na základě sňatku s Marií se stal jejich otcem. V té době bylo Marii 43 let a Janu 46 let. Marie zemřela na sešlost stářím.
- Poslední zkoumanou osobou je Anna Leydarová. Narodila se do katolické rodiny manželského páru Janu Leydarovi, tkalci z Jilemnice, a jeho manželky Anny rozené Pavlíčkové, jejíž otec byl Ignác Pavlíček. K datu 17. června 1852 se Anně narodil prvorozený nemanželský syn Josef. Ten však na následky křečí umírá 6. září 1852 a nedožije se tak ani 3 měsíců. Pochován je o dva dny déle kaplanem Františkem Bartošem. Další potomci Any nebyli po smrti Josefa dohledáni. Anna po smrti syna z města Jilemnice nejspíše odešla.

ZÁVĚR

Tématem této bakalářské práce jsou nemanželské děti v Jilemnici narozené v letech 1765 až 1913.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části je uvedena kritika použité literatury a pramenů, které poskytly informace k danému tématu nemanželských dětí ve městě Jilemnice. V této části je popsána historie města Jilemnice, která se začíná psát na počátku 14. století a zároveň jsou zde popsány všechny dějinné souvislosti k danému tématu. Teoretická část je dále dělena do jednotlivých kapitol, které se týkají vedení matrik, nemanželských dětí a jejich postavení ve společnosti, porodních bab, křtu nebo kmotrovství.

Praktická část zahrnuje vlastní výzkum na základě metody excerpce dat, který měl za cíl stanovit vývoj porodnosti, počet dětí narozených mimo manželský svazek, počet matek, které nemanželské dítě porodily, či legitimizaci otců, kteří se k dítěti přihlásili. Dále bylo zjišťováno, jaké sociální postavení matky a otcové zaujímali, či z jakého rodinného zázemí pocházeli. Posledním tématem bylo sledování několika osudů konkrétních matek a jejich dětí.

Všechny uvedené skutečnosti byly vyexcerpovány anonymní metodou dat z církevních matrik města Jilemnice z let 1765-1913. Období necelých 150 let bylo vybráno z důvodů dobré dostupnosti matričních záznamů, které posloužily jako užitečný zdroj dat k celému výzkumu a poukázaly na vývoj města Jilemnice v kontextu porodnosti ve vybraném období.

Data získaná vlastním výzkumem nám poukázala na život obyvatel, který byl ovlivňován celou řadou faktorů, a to způsobem obživy a klimatickými podmínkami v dané lokalitě. Jak bylo zjištěno dle vlastního výzkumu, obyvatelé jilemnického panství si obstarávali obživu převážně zpracováním lnu či dělnickými pracemi. Z důvodu špatných klimatických podmínek byla zemědělská činnost velmi složitá, tak že se obyvatelé živili převážně v tkalcovském odvětví, což bylo uvedeno u sociálního postavení matek i otců. Na porodnost měl v průběhu let vliv např. hladomor nebo válka.

Data o počtu narozených dětí a dalších údajích v obci Jilemnice byly v praktické části porovnávány se srovnatelnými daty dalších několika lokalit.

Celkový počet narozených dětí ve sledovaném období v obci Jilemnice dosáhl čísla 12 044, z toho bylo 737 dětí nemanželského původu. Novorozené děti byly zkoumány i z pohledu na poměr obou pohlaví. Nejvyšší počet narozených dětí byl v letech 1850-1859, kdy se v těchto letech ve městě narodilo celkem 1 156 dětí. V tomto desetiletí se dařilo i v počtu nemanželských dětí, kdy v 50. letech 19. století bylo 100 (8,7 %) dětí z celkového počtu 1 156 nemanželských. V podkapitole sezónnost je uvedeno, který měsíc je v počtu narozených

zastoupen nejvíce. Nejvíce narozených bylo v měsíci únoru, kdy denní průměr činil 36,2 dětí za jeden den. V koncepci, která byla součástí sezónnosti, bylo zjištěno, že obyvatelé jilemnického panství nedodržovali církevní tradice a nařízení tak jak ukazují celozemské výsledky.

Na základě matričních údajů byl zjištěn původ a rodinný stav, z kterého matky nemanželských dětí pocházely. Z celkového počtu 687 pocházelo 601 (87,48 %) matek z úplné rodiny. Rodinný stav byl rozdělen do tří skupin, ve kterých bylo zjištěno, že 90,54 % tvořily svobodné matky, 3,64 % vdané ženy, 5,82 % vdovy z celkového počtu. Dále byl zjištěn také sociální původ jejich otců, kteří byli nejvíce zastoupeni kategorií řemeslníci a živnostníci a tvořili 55,02 % ze všech zkoumaných kategorií. Bylo zaznamenáno 159 otců, kteří dodatečně uznali dítě za vlastní, a dítě se tak stalo legitimní. V sociálním postavení tak jako u otců matek, měli otcové legitimizovaných dětí nejvíce zastoupenou skupinu řemeslník a živnostník s hodnotou 79,25 %.

Zpětně je třeba ocenit práci farářů na jednotlivých farnostech, kteří zapisovali údaje o jednotlivých obyvatelích města. Pro dnešní dobu jsou to nedocenitelné poznatky, zvláště když se stále častěji do historie vracíme a čerpáme z ní vědomosti a zkušenosti.

Cílem této práce bylo stanovit počet narozených dětí, počet nemanželských dětí a jejich matek, popřípadě otců. Vzhledem ke všem dohledaným údajům pomocí anonymní excerpce dat lze usoudit, že cíl práce byl splněn. Můžeme zhodnotit, že město Jilemnice je velice vhodné pro studium demografického vývoje a bude zajímavé ve sběru dat pokračovat. Téma lze dále rozvinout o případné další poznatky a byla bych ráda, kdybych je mohla uplatnit ve své případné budoucí diplomové práci.

SEZNAM PRAMENŮ, LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Prameny

Státní oblastní archiv v Zámrsku. Sbíрка matrik východočeského kraje, FÚ JILEMNICE

Matrika narozených 1765-1807, inv. č. 4207, sign. 4919

Matrika narozených 1793-1823, inv. č. 4208, sign. 4921

Matrika narozených 1824-1841, inv. č. 4209, sign. 4922

Matrika narozených 1841-1852, inv. č. 4210, sign. 4923

Matrika narozených 1852-1862, inv. č. 4211, sign. 4924

Matrika narozených 1863-1877, inv. č. 4212, sign. 5761

Matrika narozených 1878-1894, inv. č. 4213, sign. 5762

Matrika narozených 1894-1913, inv. č. 4214, sign. 6809

Matrika oddaných 1852-1882, inv. č. 4226, sign. 5764

Matrika oddaných 1882-1919, inv. č. 4227, sign. 6812

Matrika zemřelých 1826-1857, inv. č. 4233, sign. 4927

Matrika zemřelých 1857-1885, inv. č. 4234, sign. 5766

Matrika zemřelých 1886-1910, inv. č. 4235, sign. 6816

Byla použita digitalizovaná verze matričních záznamů. [cit. 4. 8. 2020]

URL:<https://vychodoceskearchivy.cz/zamrsk/files/2020/07/8700_Sbrika-matrik-Vychodoceskeho-kraje-1587-1949_NAD_190-stav-2020-07-29.pdf>.

Státní okresní archiv Semily

Státní okresní archiv Semily, Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955), Inventář, Semily, 1998, č. pomůcky 191, sign.04/92.

Státní oblastní archiv Zámorsk

Státní oblastní archiv Zámorsk, Velkostatek Jilemnice 1661-1947, Inventář, 1.část, č. f. 341.

Literatura

ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-060-8.

AMBROŽ, Jindřich. *Jilemnice: výňatky z dějin, rozvoj a zvláštnosti města*. 1975.

BALÍK, Stanislav – HRDINA, Antonín Ignác. *Kanonické právo: dějiny, teorie, obecná část*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997. ISBN 80-7082-344-5.

CAMPATELLI, Maria. *Křest: každý den u pramenů nového života*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010. ISBN 978-80-7412-055-8.

FIALOVÁ, Ludmila – HORSKÁ, Pavla – MAUR, Eduard et. al. *Dějiny obyvatelstva českých zemích*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80-204-0283-7.

FIALOVÁ, Ludmila – HORSKÁ, Pavla – MAUR, Eduard et. al. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Vyd. 2. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0720-0.

GRULICH, Josef. „Slavnostní okamžiky“ – Svatební a křestní obřad v období raného novověku. In *Historická demografie* 24, 2000. ISSN 0323-0937.

HRADECKÝ, Lukáš. *Demografický vývoj farnosti Svinčany v letech 1684-1783*. Bakalářská práce (ved. Ph.D. Nekvapil Jirásková Šárka). Univerzita Pardubice, 2016.

CHADIMOVÁ Eliška. Nemanželské děti v Poličce ve druhé polovině 19. století. In *Historická demografie* 40, 2016, č. 2. ISSN 0323-0937.

CHADIMOVÁ, Eliška. *Populační vývoj města Poličky v letech 1800-1909*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2015.

CHALUPA, Aleš – Lišková Marie et al. *Tereziánský katastr český. sv. 1, Rustikál (kraje A-CH)*. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra, 1964.

KALIBOVÁ, Květa – PAVLÍK Zdeněk – VODÁKOVÁ Alena. *Demografie (nejen) pro demografy*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Sociologické pojmosloví, sv. 2. ISBN 80-85850-30-3.

KIŠÁKOVÁ, Markéta. *Demografický vývoj farnosti Sezemice v 18. století*. Bakalářská práce (ved. Ph.D. Nekvapil Jirásková Šárka). Univerzita Pardubice, 2016.

LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4.

LUŠTINEC, Jan. *Jilemnice*. Praha: Paseka, 2007. Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7185-824-9.

LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-647-9.

LENDEROVÁ, Milena et. al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie. ISBN 978-80-7106-988-1.

MAUR, Eduard. O počátcích a vývoji církevních matrik se zvláštním zřetelem k českým poměrům. In *Historická demografie* 3, 1969. ISSN 0323-0937.

MAUR, Eduard. *Základy historické demografie*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

MELKESOVÁ, Miroslava. Církevní matriky českých zemích v pozornosti badatelů. In *Historická demografie* 32, 2008. ISSN 0323-0937.

MITTERAUER, Michael. *Ledige Mutter. Zur Geschichte illegitimer Geburten in Europa*. München, 1983.

NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-397-3.

NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Protoindustriální společnost: populační chování a životní strategie venkovského obyvatelstva severovýchodních Čech v 18. a 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2019. ISBN 978-80-7560-261-9.

NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Demografický vývoj farnosti Zdechovice v letech 1790-1899*. Diplomová práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2010.

NEKVAPIL JIRÁSKOVÁ, Šárka. *Populační vývoj a majetkový transfer v protoindustriální oblasti severovýchodních Čech v letech 1700-1849*. Disertační práce (ved. prof. PhDr. Eduard Maur, CSc.). Univerzita Pardubice, 2017.

PECHOVÁ, Anna. *Demografický vývoj farnosti Horní Jelení v 19. století*. Bakalářská práce (ved. Ph.D. Nekvapil Jirásková Šárka). Univerzita Pardubice, 2016.

PLEVOVÁ, Ilona – SLOWIK Regina. *Vybrané kapitoly z historie ošetrovatelství*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 978-80-7368-506-5.

SOkA Semily, *Archiv města Jilemnice 1596-1945 (1955)*, Inventář, Semily, 1998, č. 191, sign.04/92.

SoA Zámorsk, *Velkostatek Jilemnice 1661-1947*, Inventář, 1. část, č. f. 341.

SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen. Dritter Band, Bidschower Kreis*. Praha, 1835.

STEINBACHOVÁ, Lucie. Demografický vývoj hladomoru v letech 1771-1772. In *Historická demografie* 25, 2001. ISSN 0323-0937.

STOKLASOVÁ, Hana. *Katolické přechodové rituály v českých zemích v "dlouhém" 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2017. ISBN 978-80-7560-076-9.

TINKOVÁ, Daniela. Ilegitimita a "nová ekonomie života" v osvícenské Habsburské monarchii. Problém svobodných matek a nemanželských dětí mezi sociální kontrolou a sociální péčí na prahu občanské společnosti. In *Historická demografie* 27, 2003. ISSN 0323-0937.

VELKOVÁ, Alice. *Krutá vrchnost, ubozí poddaní?: proměny venkovské rodiny a společnosti v 18. a první polovině 19. století na příkladu západočeského panství Štáhlavy*. Praha: Historický ústav, 2009. ISBN 978-80-7286-151-4.

VELKOVÁ, Alice. Unmarried mothers in pre-industrial Bohemian rural society - example of the Štáhlavy domain 1741-1830. In *Historická demografie* 40, 2016, č. 2. ISSN 0323-0937.

VELKOVÁ, Alice. Nemanželské děti ve venkovské společnosti na přelomu 18. a 19. století. In JIRÁNEK, Tomáš (ed.) – KUBEŠ, Jiří (ed.), *Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Dítě a dětství napříč staletími: 2. Pardubické bienále. 4.-5. dubna 2002*. Pardubice, 2002. ISBN 80-7194-515-3.

VRÁNOVÁ, Věra. *Historie babictví a současnost porodní asistence*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1764-6.

VYŠÍN, Vojtěch. *Babictví: učebná kniha o porodnictví pro báby porodní*. Olomouc: Knížecí arcibiskupská knih a kamenotiskárna, 1888.

Internetové zdroje

O městě: Město Jilemnice. Jilemnice: *Oficiální stránky města* [online]. 2011 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: <http://www.mestojilemnice.cz/cz/jilemnice/o-meste/>

POLÁŠEK, Dr. František. KODEX KANONICKÉHO PRÁVA: *CODEX IURIS CANONICI*. Katolík [online]. [cit.2020-08-08].

Dostupné z: <http://web.katolik.cz/feeling/library/Kodex.pdf>

Obyvatelstvo – roční časové řady: *Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1785–2019*. Český statistický úřad [online]. 27.06.2020 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu

Historický lexikon obcí České republiky - 1869–2011: *III. Počet obyvatel a domů podle krajů, okresů, obcí, částí obcí a historických osad / lokalit v letech 1869–2011*. Český statistický úřad [online]. 18.12.2015 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150514.pdf/ece7df5a-50d2-4339-97d5-2cc7c583c906?version=1.2>

Stabilní katastr Čech. *Jilemnice, původně Starkenbach: ČÚZK* [online]. 1824-1843 [cit. 2020-08-08]. Dostupné z: https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/pohledy/am_query_05.html?mapxy=-658129.77266879+-995447.95840227

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

13.2 Seznam tabulek

Tabulka 1 Počet obyvatel a domů ve městě Jilemnice	27
Tabulka 2 Počet narozených dětí ve městě Jilemnice	28
Tabulka 3 Počet narozených v Obci Stružinec mezi lety 1668-1849	32
Tabulka 4 Hrubá míra porodnosti ve srovnání s farností Horní Jelení (hodnoty v %)...	33
Tabulka 5 Hrubá míra porodnosti ve srovnání s obcí Zdechovice (hodnoty v %).....	34
Tabulka 6 Sezónnost porodů ve městě Jilemnice	35
Tabulka 7 Sezónnost porodů v obci Svinčany	36
Tabulka 8 Sezónnost porodů v obci Sezemice	37
Tabulka 9 Počet manželských a nemanželských dětí v Jilemnici v letech 1765-1913.....	40
Tabulka 10 Rodinný stav matek, které porodily nemanželské dítě.....	44
Tabulka 11 Původ matek nemanželských dětí	45
Tabulka 12 Sociální postavení otců svobodných matek	46
Tabulka 13 Legitimita dětí ve městě Jilemnice.....	49
Tabulka 14 Sociální postavení otců	50

13.3 Seznam grafů

Graf 1 Procentuální zastoupení pohlaví v letech 1765-1913	30
Graf 2 Profesionální zastoupení v kategorii řemeslníci a živnostníci	47

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 Originální mapa stabilního katastru Čech 1:2880 (1824-1843).....	64
Příloha 2 Přehled let v počtu narozených ve městě Jilemnice 1765-1913	65

Příloha 2 Přehled let v počtu narozených ve městě Jilemnice 1765-1913

Rok	Počet narozených
1765	53
1766	70
1767	73
1768	47
1769	76
1770	52
1771	59
1772	31
1773	53
1774	57
1775	72
1776	52
1777	59
1778	71
1779	63
1780	68
1781	59
1782	66
1783	57
1784	60
1785	77
1786	72
1787	85
1788	71
1789	82
1790	62
1791	79
1792	77
1793	98
1794	68
1795	60
1796	73
1797	53
1798	66
1799	57
1800	57
1801	53
1802	58
1803	65
1804	57
1805	48
1806	39
1807	71
1808	76
1809	54
1810	60

1811	89
1812	79
1813	80
1814	77
1815	87
1816	73
1817	76
1818	80
1819	85
1820	81
1821	78
1822	81
1823	88
1824	87
1825	83
1826	80
1827	88
1828	73
1829	76
1830	83
1831	79
1832	93
1833	58
1834	77
1835	73
1836	84
1837	79
1838	81
1839	94
1840	85
1841	101
1842	99
1843	102
1844	109
1845	95
1846	114
1847	94
1848	97
1849	114
1850	126
1851	124
1852	121
1853	129
1854	116
1855	96
1856	111
1857	110
1858	121

1859	102
1860	115
1861	99
1862	90
1863	106
1864	95
1865	119
1866	110
1867	90
1868	104
1869	96
1870	115
1871	91
1872	94
1873	95
1874	102
1875	85
1876	83
1877	94
1878	78
1879	85
1880	77
1881	88
1882	79
1883	66
1884	75
1885	73
1886	87
1887	86
1888	79
1889	89
1890	61
1891	77
1892	78
1893	65
1894	80
1895	85
1896	81
1897	90
1898	78
1899	79
1900	86
1901	78
1902	99
1903	86
1904	78
1905	70
1906	85

1907	77
1908	87
1909	66
1910	69
1911	75
1912	74
1913	71

RESUMÉ

The topic of this bachelor's thesis is illegitimate children in Jilemnice between 1765 and 1913. The town of Jilemnice is located in the Liberec region near the Giant Mountains. The research was created by an anonymous method of data excerpt. The data were obtained from the register records in the State Regional Archive in Zámorsk.

The research focused on the development of the birth rate, illegitimate children, the social origin of their mothers and fathers, the possible legitimacy of the child or the fate of specific women.

The work is divided into theoretical and practical part. In the theoretical part we will find the literature which was helpful for understanding the topic. The theoretical part also contains a history of the city or the life of illegitimate children and their mothers.

The second half of the work is the practical part. This section shows the results of the research. These include birth rates, gross rate and seasonality of births. The first chapter focuses on the birth rate, which presents the number of children born. A total of 12 044 children were born in Jilemnice during the period under study. The highest birth rate was recorded in the years 1850-1859. In these years, a total of 1 156 children were born, of which 593 (51,3 %) boys and 563 (48,7 %) girls. The birth rate of the population was affected by many factors such as a war or a famine in a global context. During all the years under study, the highest increase in the number of inhabitants per day was in the months of February, June and April. The smallest population increase occurred in August with 936 children born.

The next chapter is focused on illegitimate children and their mothers and fathers. A total of 737 illegitimate children were born in the years 1765-1913. The highest number of illegitimate children was born in 1850s. 100 illegitimate children were born during this decade which makes 8,7 % of the total number of 1 156 children.

The social status of the illegitimate children's parents was also examined. It was found that the most represented profession of these people was a weaver belonging to the category of craftsman and tradesman.

Out of the total number of 737 illegitimate children, only 159 children were later legitimized and adopted by their fathers.

There were 687 mothers of illegitimate children. 622 (90,54 %) of these women were single, 25 (3,64 %) women were married and 40 (5,82 %) of them were widows. In my research, I also focused on the origin of the families from which these women came and what their parents' marital status was. The origin of mothers was marital in 601 cases (87,48 %), only 86

(12,52 %) came from unmarried couples. Next interesting chapter deals with the fates of specific women and shows how they lived.

This work was very time consuming but also very beneficial and interesting. Many new insights have been found about the population of Jilemnice, especially about daily lives of local citizens.